

BULLETINE 1-10

UTGITT AV SENTER FOR TVERRFAGLIG KJØNNSFORSKNING
UNIVERSITETET I OSLO

UNIVERSITETET
I OSLO

Senter for **tverrfaglig**
kjønnsforskning

UNIVERSITETET I OSLO

Hva er en kjønnsforsker?

2010 er ikke bare nummeret på et emne som det undervises i ved STK, det er også navn og nummer på det året vi nå er cirka en måned inne i. Med det nye året følger at utskiftingen av ledelsen ved senteret er komplett, etter at de siste årene har sett ny kontorsjef, ny programleder og nå i 2010 ny senterleder. Dette er altså første gang jeg skriver på side 2 i Bulletine, og jeg vil benytte anledningen til å si følgende: Slik jeg har gledet meg over å tilbringe snart 2 1/2 år ved et tverrfaglig forskningssenter som potensielt sett har hele universitetet som virkeområde og forskere ved hele universitetet som samarbeidspartnere, slik gleder jeg meg enda mer nå over å lede dette senteret. Det er utrolig lærerikt og gir store muligheter for faglig utvikling. I disse dager er vi for eksempel i ferd med å få på plass en gjesteforskerordning for fast vitenskapelig ansatte ved HF, slik at de kan tilbringe et semester ved senteret, frikjøpt fra sine vanlige plikter ved fakultetet i perioden. Ordningen åpner muligheter for mye tettere samarbeid mellom STK og kjønnsforskningen ved HF. Hvert år vil en ny HF-tilsatt bli en del av STKs faglige miljø, og dette vil forhåpentligvis på sikt gi ringvirkninger både på fakultetet og på senteret. Ordningen vil gjelde fra høsten av, men vi vet ikke ennå hvem som kommer.

I tillegg er de første skrittene tatt for å vekke til live den lenge sovende professor II-stillingen innenfor medisinsk kjønnsforskning, i samarbeid med Medisinsk fakultet. Det er lenger fram til denne professoren forhåpentligvis vil være på plass, men når så skjer vil det bli enklere å koordinere samarbeid om kjønnsforskning også med dette fakultetet.

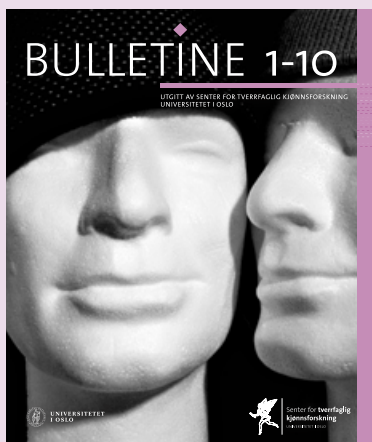
2010 bringer oss også et skritt nærmere en ny mastergrad i kjønnsforskning ved UiO. Det er ennå ikke klart om UiO skal eller vil ha en slik grad. Men ser vi på andre kjønnsforskningssentra internasjonalt, er det helt klart at det er på masternivået de fleste av dem finner det mest meningsfylt å tilby undervisning. Det merket vi veldig godt da vi var på utkikk etter partnere for studentutveksling på bachelorprogrammet. Sjansene er uansett store for at senteret fra høsten av vil tilby to nye engelskspråklige emner innen likestillingsteori og feministisk teori. Ta gjerne kontakt for å begynne å reklamere for emnene allerede nå!

I disse dager er også UiO i innspurten med sitt arbeid omkring ny strategisk plan for den neste 10-årsperioden. Den prosessen er senteret med på, og vi har hatt flere anledninger til å si vår mening, en anledning vi har benyttet. Det er også klart at senteret ligger

godt an i forhold til de mål som settes for perioden. Men som ny senterleder gleder jeg meg spesielt til å fortsette å utvikle senteret som et sted der internasjonale forskere finner det interessant å komme til med egen finansiering, og tilrettelegge det på en måte som bidrar til faglig berikelse, kompetanseheving og generell moro for alle – i like stor grad for de norske ansatte som for de som kommer utenlands fra. I høst ankom for eksempel to forskere med finansiering fra mobilitetsprogrammet Yggdrasi. De var på mange måter dråpene som fikk begeret til å flyte over – i positiv forstand: Senteret er nå mer et europeisk forskningssenter der synspunkt på viktige og grunnleggende spørsmål brynes nesten daglig: Ulike oppfatninger av kjønn betinget av ulike kulturelle bakgrunner, ulike forståelser av hva som er kjønnsforskningens premisser og grunnleggende forutsetninger og viktigste utfordringer, samt av hva som er god politikk. Det er veldig spennende og et privilegium å få være med på.

Til slutt: Som ny senterleder lurer jeg på hva en kjønnsforsker er. På avskjedsmarkeringen for Harriet Bjerrum Nielsen sa noen av de talerne som kjenner henne best at hun undertiden har vært litt ambivalent til denne merkelappen og kunne tvile på om hun var noen 'ordentlig' kjønnsforsker. Det er en opplevelse jeg også kan gjenkjenne for egen del. Det samme kom frem fra flere profilerte kjønnsforskere for en del år siden da Senteret arrangerte en møterekke om 'Min vei til kvinneforskningen', og det er fortsatt ikke så sjelden å høre forskere både ved Senteret og fra andre steder ved universitetet innrømme at vel er de interessert i kjønnsteori eller arbeider med kjønnsperspektiver i sin egen forskning, men de er ikke 'egentlig' kjønnsforskere. Som nytilsatt leder pirrer jo alle disse utsagnene meg til å sette i gang en leteaksjon for å finne den ekte kjønnsforskeren! Finnes den? Har vi laget en merkelapp som er så smal – eller bred? – at den ikke passer på noen fordi vi arbeider med kjønn i skjæringspunktet mellom ulike felt og disipliner? Er det noe med den tverrfaglige innretningen på dette fagfeltet ved UiO som gjør at det i vår sammenheng er vanskelig å få denne merkelappen til å passe? Går det i det hele tatt an å være en ekte kjønnsforsker når de fleste som arbeider med kjønnsperspektiv ikke kan se at det finnes noe ekte kjønn å forske på, i alle fall ikke på en så utvetydig og transparent måte som kreves innenfor forskning for at noe skal være et etablert funn? Dette gleder jeg meg til å finne ut mer om. Eller er det kanskje ikke så viktig?

Jorunn Økland, senterleder

BULLETTINE 1 - 10, 23. årgang
ISSN 1891-1420

UTGITT AV:
Senter for tverrfaglig kjønnsforskning
Universitetet i Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR:
Harriet Bjerrum Nielsen

REDAKTØR:
Nina Heilmann

FORM:
Alien Design

ABONNEMENT (gratis):
Tlf: 228 58930
Faks: 228 58950
E-post: n.m.heilmann@stk.uio.no
Nettside: <http://www.stk.uio.no>

REDAKSJONEN AVSLUTTET:
20. januar 2010
Neste utgave:
August 2010

REPRO, SATS OG TRYKK:
07 Gruppen AS, Oslo

OPPLAG: 1900

FORSIDE:
Parforhold, vennskap og intimitet er noen av
temaene i denne utgaven av Bulletin.
Foto: Tarjei E Krogh/Samfoto

INNHOOLD

LEDER OG LEDELSE

Hva er en kjønnsforsker?	2
STKs nye sjef	4
Tusen takk, Harriet!	6

PROGRAMLEDERENS HJØRNE

Møter med studenter	7
---------------------	---

FORSKNING

Sociability, Sexuality, Self: relationality and individualization	8
Parforhold og vennskap i intimitetssamfunnet	10
Intimitet som ferskvare	12
Annerledestenkende	13
Gender Categories and Social Kinds	14
'Whites, Blacks, Latinos and Asians' and 'Norwegian and Foreigners'	16

LIKESTILLING

"Glitterfitter" og feminismens tilstand	18
Offerfri sone	20
Ja, vi elsker likestilling	21

SEMINARPROGRAMMET

Vårens seminarprogram	23-26
-----------------------	-------

ARRANGEMENTER

Familerettslige utfordringer i det multikulturelle samfunnet	27
Flerstemt feminisme eller søsterskap til besvær?	28
Festseminar for Anne Wichstrøm - en nestor i kunsthistorisk kjønnsforskning	30
Kamper om forfatterskap	32
Å skrive involvert historie	34
Det hvite stoffet	36
(Inn)rammete maskuliniteter	38
Slør i kryssild	40

FORSKNING OG FORMIDLING

Seriemorderen Belle Gunness – et feministisk anliggende?	42
Hva lærte vi av høstens mediedebatt om kjønnsforskning?	44

PRISVINNER

Prisvinner med oppgave om kvinner med fødselsskader	46
---	----

DIVERSE

Nye gjesteforskere ved STK	47
----------------------------	----

STKs nye sjef

– Jeg gleder meg til å kunne bygge og forme et godt fagmiljø. Og jeg ser fram til å kunne farge det på min måte, slik min forgjenger også i stor grad har gjort, sier STKs nye senterleder Jorunn Økland. Enda bredere tverrfaglighet og mer internasjonalt samarbeid er blant ønskemålene hennes.

Siri Lindstad, master i journalistikk, IMK/STK
post@sirilindstad.com

– Jeg har ingen store og revolusjonære ideer, for å ha sagt det. Jeg har jo dessuten vært med i noen av beslutningsprosessene som har funnet sted allerede. Men noe bringer jeg vel inn, først og fremst de erfaringene og opplevelsene jeg har fra å jobbe i et annet land, sier Jorunn Økland.

1. januar i år tiltrådte hun stillingen som ny leder for Senter for tverrfaglig kjønnsforskning. Hun overtar dermed stafettspinnen etter Harriet Bjerrum Nielsen, som har hatt den i seksten år.

Jorunn Økland er dr. theol. og professor i tverrfaglig humanistisk kjønnsforskning. Doktoravhandlingen som ble ferdig i år 2000 hadde tittelen *Women in their place. Paul and the Corinthian discourse of gender and sanctuary space*.

Det har ligget lenge i kortene at Økland skulle bli ny senterleder. Med bare en håndfull fast ansatte å velge mellom innså hun at det ville bli hennes tur en gang da hun takket ja til fast ansettelse ved senteret i 2007. Siden har hun bare måttet la tanken og lysten modne.

– Det har vært en lang prosess for meg, noe mange sikkert har snakket om i gangene. Jeg liker jo så godt det å forske, og ha en nærhet til faget og materialet. Det er den opplevelsen som gir arbeidet mitt mening. Når jeg nå går inn i en lederrolle innebærer selvfølgelig det at jeg fjernes litt fra den opplevelsen, og jeg har vært redd for at jeg skulle oppleve jobbhverdagen som mindre meningsfull.

Men de siste månedene har hun altså begynt å tenke at det helt sikkert kan gi mening å være leder også.

– Så nå gleder jeg meg, sier hun overbevisende.

Ivrer for internasjonalt samarbeid

Egentlig skulle hun ha tiltrådt stillingen som senterleder allerede i høst. Men hun fikk et halvt års utsettelse så hun

Foto: T.E. Fougner.

kunne få det nye, store prosjektet *Canonicity, Gender and Critique* - "Kanonprosjektet" blant venner - ordentlig i gang. Her er tanken å integrere historiske undersøkelser av kvinners fortolkninger, mottakelse og tilegnelse av kanoniske tekster, i vitenskapelig eller kunstnerisk virke. To av de sju deltakerne i prosjektet kommer fra utlandet. Det vitner om Øklands iver etter å utvide det internasjonale samarbeidet.

Selv var hun i sju år ansatt ved Department of Biblical Studies ved universitetet i Sheffield, UK, først som lecturer (førsteamanuensis), og siden som senior lecturer (professor).

– Der fant jeg et veldig dynamisk miljø med forskere fra hele verden, noe som var helt utrolig faglig stimulerende. Mangfoldet av perspektiver gjorde at man måtte tenke gjennom en del spørsmål som man innenfor sitt eget faglige system nok aldri ellers ville ha kommet på å stille. Hvorfor gjør vi det på denne måten, for eksempel? Er vi alle sikre på at det er denne måten som er den beste? Etter årene der tror jeg at jeg ikke lenger tar noen perspektiver som en selvfølge.

Teori hånd i hånd med materialet

Økland er den eneste av de fast ansatte ved STK som er humanist og ikke samfunnsviter.

– Jeg tenker derfor at på et tverrfaglig senter som dette vil uvergelig mye av min oppgave være å tenke rundt teori, som jeg er opptatt av at ikke skal være noe som er løst fra materialet. Veldig mange av teoriene som brukes i kjønnsforskningen er utviklet innenfor humanistisk tekstfortolkning. Når de så tas i bruk innenfor samfunnsvitenskapen, skjer det gjerne på en forenklet måte, der datamaterialet blir det viktigste. Og sånn må det utvilsomt være. Men samtidig tenker jeg at det humanister kan bidra med er litt mer kjennskap til hva som drev utviklingen av de ulike teoriene, hvorfor ble de som de ble, og å få fram noen av nyansene.

Hun understreker imidlertid at teoriutviklingen alltid må være knyttet til materialet, og for henne blir det da viktig å holde fast ved Bibelen, nettopp fordi det er det materialet hun faktisk har kompetanse på.

– Hvis jeg skulle begynt å tenke rundt og utvikle teori i forhold til noe annet, hadde nok ikke det blitt like interessant. I en tverrfaglig jobb som dette er det ekstra viktig å beholde kontakten med det området der du har utført det viktigste arbeidet ditt så du ikke blir en generalist som flyter overflatisk rundt overalt. Det kan godt være at jeg på sikt kan løse litt på det, men nå i begynnelsen er i alle fall planen min å fortsatt holde fast i det som faktisk er fagbakgrunnen min, nemlig bibelvitenskap.

Samarbeid utenfor HUMSAMs grenser

Samtidig ser hun gjerne at STK blir enda mer tverrfaglig.

– Disse store mediediskusjonene vi har hatt i høst har jo fått meg - og mange med meg - til å tenke gjennom på ny hvordan vi definerer dette med tverrfaglighet. Jeg er opptatt av at kjønnsforskning ikke bare må være et HUMSAM-prosjekt, selv om det i utgangspunktet kan føles veldig komfortabelt både for meg og for mange andre her. Det er noe med å ta inn de andre perspektivene som vi innenfor humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning ikke liker så godt, og prøve å få til en dialog som går begge veier.

Et bedre samspill mellom senteret og resten av universitetet står også på Jorunn Øklands ønskeliste.

– Det har nok en periode vært satset veldig mye på å bygge Senter for tverrfaglig kjønnsforskning som merkevare, og det har vært viktig for å gjøre senteret synlig. Men framover vil jeg nok være mer opptatt av å styrke samspillet mellom oss og universitetet for øvrig, og gjøre senteret til et nettverkssted. Et første skritt på den veien er for eksempel å få flere folk som ellers sitter rundt forbi til å komme og sitte hos oss for en periode.

Økland er dessuten opptatt av å oppfordre sine stipendiater til å være aktive innenfor sine respektive fagfelt.

– Det må ikke være sånn at de tenker at nå er de her på senteret, nå er dette hjemmet deres, så da kan de glemme hvor de kom fra. Da fungerer man egentlig ikke tverrfaglig. Og ja, tverrfaglighet er utfordrende, og kan være litt vondt og vanskelig. Det å stå i dette spennet er nettopp det jeg tenker vil være tverrfaglighetens utfordring. Man opplever muligens en konflikt mellom det perspektivet man møter innenfor sin egen fagdisiplin og det man møter her. Men kanskje er det nettopp den spenningen som driver arbeidet framover.

Etterspurt bibelforsker

I 2009 ble Jorunn Økland valgt til president for European Association of Biblical Studies. Det er bare ett av mange verv. Hun er medlem i styringsgruppen for programenheten *Gender, Sexuality and the Bible*, og av redaksjonsrådet for *Journal for the Study of the New Testament*. Sammen med Dr. Ward Blanton fra Glasgow University, leder hun Paulus-seminaret i British New Testament Conference, og hun er medlem i styringsgruppen for programenheten *Archaeology of Religion in the Roman World* i regi av Society of Biblical Literature. Sist, men ikke minst er hun medredaktør for det firespråklige leksikonet i tjue (!) bind, *Women and The Bible*.

– *Blir du aldri lei av å jobbe med Bibelen?*

– Nei, Bibelen har vært så viktig i utviklingen av vestlig kultur, og det er så mange kulturfenomener du kan snakke om med Bibelen som utgangspunkt. Men jeg er nok ferdig med å forske på selve Teksten som sådan. Jeg skal riktignok ikke si for godt, men det er tydelig at jeg har hatt en utvikling derfra siden jeg kom hit til STK, og det synes jeg ikke gjør noen verdens ting. Doktoravhandlingen min var jo for øvrig basert på mye arkeologisk materiale, og det er noe jeg har et ønske om å vende tilbake igjen til på sikt. ♦

Tusen takk, Harriet!

Den 31.12. 2009 var professor Harriet Bjerrum Nielsens siste dag som senterleder. To uker før det arrangerte senteret en offisiell markering for å takke henne for hennes sterke og mangeårige innsats ved roret. Det ble en festlig ettermiddag. Køen av talere var lang, de hadde mye på hjertet, og de gode historiene satt løst. Vi som har kommet til senteret i årenes løp fikk et klarere bilde av hennes mange aktiviteter og arenaer på UiO gjennom årene.

Med et flerfaglig (og altså svært stillingsrelevant) knippe studier i bagasjen ankom Harriet i 1993, fra Pedagogisk forskningsinstitutt ved UiO til en stilling som leder for det som den gangen het Senter for kvinneforskning. Hun har forblitt trofast ved senteret og i lederstillingen siden. Hun har riktignok ikke vært utøvende senterleder i alle disse årene. I perioder har hun vært helt eller delvis avløst av Beatrice Halsaa og Elisabet Rogg, men selv da med vissheten i bakhodet om at hun skulle tilbake i senterlederfunksjonen igjen. Det er svært lang tid å ha båret et slikt ansvar, men det ser ikke ut til å ha tynget henne nevneverdig: Hun vandrer rakrygget ut av lederkontoret og etterlater et senter som er større og i bedre stand enn noensinne.

Harriet har altså ledet senteret i bortimot en liten generasjon, og i den perioden har senteret vokst fra å være lite og midlertidig til å være et stort og permanent forskningscenter med flere faste stillinger, et sterkt, inspirerende fagmiljø og med egen undervisningsportefølje. Senteret er i dag Nordens største kjønnsforskningssenter og antakelig mye større og mer slagferdig enn noen hadde forestilt seg da Harriet ble ansatt i 1993.

I tillegg til å bygge opp og bygge ut, har Harriet gjort en enorm innsats for å profilere senteret tydelig utad, både på UiO for øvrig og i norske media. Hun har slåss i flere runder, og sist gang i forbindelse med evalueringen av senteret i 2007, da

Foto: Beatrice Halsaa

Harriet Bjerrum Nielsen takker for seg som senterleder.

hun slåss for at senteret skulle få beholde sin tverrfaglige plassering på universitetet, noe som er helt avgjørende for vår funksjon. Og ikke minst har det vært en lykke at det var en med Harriets arbeids- og erfaringsbakgrunn som ledet arbeidet med å utvikle universitetets undervisningstilbud innen kjønnsforskning.

I siste Bulletine omtalte Harriet STK som 'mitt kjære STK' i det hun ønsket senteret lykke til videre 'på egenhånd'. Hennes formulering var lik en mors når hun sender av gårde sitt barn til første skoledag eller ut i verden. Det var vakkert formulert, og sier noe om i hvor stor grad Harriet opplever senteret som hennes kanskje største livsverk, jobbmessig - et livsverk det er all grunn til å være stolt av! Harriets ordentlige ledergrep har gitt oversiktelige, velfungerende og trygge rammer for alle som har hatt sin arbeidsplass ved senteret, og som vi alle vil benytte anledningen til å takke henne for.

Som den som overtar vervet etter henne, vil jeg takke spesielt for at hun etterlater senteret i en slik utmerket tilstand. Her er det ikke noe opprydningsarbeid som venter!

Etter et nedtrappingssemester der hun fortsatt har plikter å fylle ved senteret, kan hun fra høsten av konsentrere seg om egen forskning et par års tid. Det unner vi henne, og ønsker henne lykke til! Tusen takk, Harriet!

Jorunn Økland, senterleder

Møter med studenter

I høst holdt STK to seminarer for studenter på ulike masterprogrammer som har kjønnsperspektiv i oppgavene sine. Dette ble såpass vellykket at vi søkte UiO om likestillingsmidler til å holde seminarer for disse studentene i vårsemesteret 2010. Pengene ble innvilget.

Av Øystein Gullvåg Holter, programleder, STK
o.g.holter@stk.uio.no

Studentene er spredd på mange fag og områder, men det de har felles er et behov for å utvikle kjønnsperspektivet bedre, for kommunikasjonen seg imellom, og for kontakten med senteret. Universitetsstipendiat Unn Conradi Andersen skal lede disse seminarene i vår.

Programkonsulent og prosjektemne

Fra 15. desember overtok Helle Pedersen Granum ved STK jobben som programkonsulent for *Program for tverrfaglige kjønnsstudier* (TKS). Dette er i tråd med omorganiseringen ved HF der programkonsulentene blir lokalisert ved de ulike instituttene og enhetene. Vi regner med at dette vil gi en smidigere administrasjon av programmet, men jeg vil gjerne takke Trude Audny Ødegård som har fungert i stillingen i 2009. I høst ble det også opprettet et fungerende programutvalg (studentutvalg), etter en periode der utvalget var 'sovende'. Utvalget kan kontaktes via <http://www.uio.no/studier/program/kjonn/programutvalg/>

STK har i vår laget en alternativ løsning for våre studenter på Likestillingslinjen som hadde det nå nedlagte emnet HUMPRO3000 som obligatorisk emne i sin grad. Emnet KFL2071 Prosjektemne for studenter på Tverrfaglige kjønnsstudier, Likestillingslinjen (20 studiepoeng) er et tilbud for disse studentene kun i vår, da denne linjen nedlegges fra høsten 2010. Studentene på emnet skal deles i to grupper, som vil jobbe med hvert sitt prosjekt i henholdsvis Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og i Reform. Emnet skal bidra til at studentene lærer seg prosjektarbeid i en realistisk arbeidslivskontekst. Emneansvarlig er Tone Brekke ved STK.

To nye emner på masternivå

Senteret oppretter to nye engelske emner på masternivå fra høsten 2010, et i feministisk teori og et i likestillingsteori. De to emnene skal på sikt inngå i senterets planlagte masterprogram

Foto: © UiO/Anders Lien

hvis dette godkjennes. I første omgang vil dette være emner som tilbys masterstudenter på andre programmer.

De nye emnene blir utformet av to arbeidsgrupper ved senteret. Samtidig går vi gjennom eksisterende pensum på BA-nivå. Pensum trenger revisjon både ut fra hensyn til oppdatering og fordi en del av tekstene er for dårlig tilpasset nivået (f.eks. passer bedre på masternivå). Det å finne gode tekster tilpasset BA-nivå er ikke alltid så enkelt. Mange av studentene ønsker bedre oversiktstekster, samtidig som behovene og forutsetningene er temmelig varierte.

De nye emnene utformes ut fra behovet for fordypning og innsikt i kjønnsrelatert teori. Emnene skal videreutvikle senterets tverrfaglige profil. Likestillingsemnet skal heve det teoretiske nivået i forhold til anvendt likestillingsrelatert kunnskap, og bli et tilbud til både norske og utenlandske studenter som ønsker å utvikle kompetanse på feltet. Emnet i feministisk teori skal først og fremst være et fordypningsemne i forhold til de emner som allerede tilbys på området. Det skal gå mer inn på framveksten av kjønnsteori og vil presentere en større bredde av aktuell teori enn det som får plass på innføringsemnene. Arbeidet med pensumrevisjon og de nye emnene skal være ferdig innen 1. mars, og vil være ett av temaene på senterets årlige seminar i februar. ♦

Sociability, Sexuality, Self: relationality and individualization

Sasha Roseneil, professor og co-director ved Birkbeck Institute for Social Research, har siden 2005 vært tilknyttet STK som professor II i samfunnsvitenskapelig kjønnsforskning. Hennes forskning innen intimitet, seksualitet og sosial endring har viktige empiriske og teoretiske koblingspunkter til flere av STKs forskningsgrupper. De siste årene har hun især jobbet med paraplyprosjekt *Being Together* og EU-prosjektet FEMCIT. Sasha Roseneil utgir i 2010 boka *Sociability, Sexuality, Self: relationality and individualization* på forlaget Routledge. Boka undersøker intimitetsformer under endring i dagens samfunn.

Sasha Roseneil, professor II, STK
s.roseneil@bbk.ac.uk

In the West, at the start of the 21st century, more and more people are spending longer periods of their lives outside the conventional family unit and outside conventional heterosexual relations. Processes of individualization are challenging the romantic heterosexual couple and the modern family formation it has supported, and the normative grip of the sexual and gender order which has underpinned the modern family is weakening. In this context, much that matters to people in their personal lives increasingly takes place beyond the boundaries of 'the family', between partners who are not living together 'as family', and within networks of friends.

As the global success of a plethora of television series such as 'Friends', 'Seinfeld', 'Ellen', and 'Will and Grace' attests, popular culture has, over the past decade or so, proved rather better than the social sciences at proffering stories which explore the burgeoning diversity of personal lives. In each of these programmes it is the sociability of a group of friends, rather than a conventional family, that provides the love, care and support essential to everyday life in the city. The popularity of these programmes suggests that they speak in significant ways to the lives of their viewers. Yet if we seek our understanding of relationships from the social scientific literature, it still seems as if love, intimacy and care are almost exclusively practised under the auspices of 'family'.

Whilst there is now a body of research exploring the making, breaking and remaking of families, there is a real paucity of discussion of those living outside conventional families and couples. As well as developing a new theorization of social change in intimate and personal life, my forthcoming book, *Sociability, Sexuality, Self*, presents evidence about the contours of the lives of an under-studied, but increasingly socially significant, sector of the population. It offers an analysis of the changing nature of personal life in the western world, making an argument about how we can best understand

this, and in so doing develop a critique of the literatures on individualization, intimacy, and family life. It proposes a new way of understanding recent social change in intimacy and personal life. As the title suggests, its focus is on three dimensions of personal life – sociability, sexuality and self – the relationship between them, and transformations in their social organization.

Queer individualization

My central argument is two-fold: ontological and socio-historical. Firstly, I suggest that an adequate understanding of intimacy and personal life must be psycho-social, not just psychological or sociological, as most work on the subject has been. Drawing on psychoanalysis and feminist philosophy, I propose a model of subjectivity as both fundamentally relational and individual. Secondly, I argue that a set of counter-heteronormative relationship practices are emerging amongst those at the cutting edge of social change: the prioritization of friendship, the de-centring of sexual/love relationships and the forming of non-conventional sexual partnerships. I call this process *queer individualization*.

Significantly revising existing theories of social change, I counter the triptych of 'patriarchal pessimists' – Zygmunt Bauman, Richard Sennett and Robert Putnam – whose versions of the contemporary condition of individualization currently dominate public discourse and the social sciences. Far from being the isolated, solitary individuals depicted by Bauman, Sennett and Putnam, those who are 'most individualized' are largely embedded in networks of intimacy and sociability which provide friendship, love, care and support. The *queer* qualification of my use of the concept of individualization is bivalent. It suggests that the relationship practices of this group can be understood as queer, in that they destabilize the modern sexual and gender order (with its distinctions between homosexual and heterosexual, and male and female, subjectivities and ways of life), and it proposes a queer (in the sense of contrary to the norm, odd, peculiar) re-theorizing

of individualization, which disrupts the binary categories of individual/society on which individualization theory rests, and which holds the *relational* nature of human life as central.

The book therefore explores the potential of two relatively undeveloped analytical approaches within the social sciences – psychoanalytical psycho-social research and queer studies – for understandings of contemporary formations of intimacy and care. It examines aspects of social life which are all too often outside the gaze of social scientists and policy makers – the affective, emotional and psychic dimensions, and the unconventional, counter-heteronormative practices of intimate life. Running through the book is a central engagement with the question of how people care, and, sometimes, fail to care, for each other amidst the changes in the organization of personal life which characterize the contemporary social world.

Longitudinal qualitative research

Much of the most influential writing about the transformation of intimacy and personal life has been speculative, and has lacked an original empirical basis. In contrast my argument is grounded in an extensive body of longitudinal qualitative research. This research explored the personal lives of people living at the cutting edge of individualization. If individualization is to be understood, following Ulrich Beck, as a complex process of social transformation, which increasingly produces people as individuals in relation to the welfare state and the market, and which is fundamentally related to the transformation of gender relations and the decline of the male breadwinner/female homemaker model, then the 'most individualized' are those people who are furthest from this model. The research, therefore, focused on people living not just outside the male breadwinner/female homemaker model of gender relations, but outside any form of co-habiting conjugal couple. With the decline in the social significance of marriage, and the shift towards non-marital cohabitation, people who do not live with a partner offer an interesting 'limit' case for the analysis of intimacy, care and individualization because of the widespread assumptions which exist about the forms of economic, social and psychic inter/dependence and the caring obligations which are signified by co-residence, and which are upheld by law and policy.

In-depth narrative interviews were carried out with 51 people, half of whom were re-interviewed after two years, in three localities in England that are characterized by considerable variation in household and family form and in gender and family cultures. The interviewees were selected to

include a spread of ages and occupations, and included men and women, with and without children, white and African Caribbean people, heterosexuals, lesbians and gay men, single people and those in non-cohabiting sexual/love relationships, and those living alone and in shared housing. Three main modes of analysis were employed with the data thus gathered: (i) a simple quantitative analysis of 'who matters' to the interviewees, based on 'emotional maps' which they completed; (ii) an in-depth psycho-social 'free association narrative' analysis of individual cases (Hollway, W. and T. Jefferson, 2000); and (iii) a conventionally sociological cross-sectional thematic analysis which read across the data set for dominant themes and patterns. The *intensive* qualitative research was complemented by an extensive survey which tested some of the attitudinal dimensions of the social changes suggested by the qualitative research. ♦

Being Together- Remaking Public Intimacies

Paraplyprosjekt ved STK, finansiert av KULVER-programmet, Norges forskningsråd, 2008-2012.

Prosjektet har som mål å utvikle ny kunnskap om kulturell performativitet og estetisk representasjon av intimitet og seksualitet i Norge, å inngå i internasjonale teoretiske diskusjoner på feltet og å kommunisere med et større publikum om forståelser av nye former for intimiteter og seksualiteter.

Prosjektledelse: Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen.

Prosjektmedarbeidere: Arnfinn Andersen, Lin Prøitz, Unn Conradi Andersen, Anne Lorentzen og Fredrik Langeland. Professor II ved STK Sasha Roseneil er også tilknyttet prosjektet.

Norske samarbeidspartnere: Tone Hellesund, Hilde Danielsen og Agnes Bolsø.

Andre internasjonale samarbeidspartnere: Lynne Segal, Laurent Berlant, Rune Gade, Annelie Branström, Jan Wickman.

Parforhold og vennskap i intimitetssamfunnet

Arnfinn Andersen er tilknyttet STKs paraplyprosjekt *Being Together*. Hans postdoktorprosjekt handler om vennskap i endring i en norsk kontekst. Mye tyder på at vennskapet gjennomgår en omfattende transformasjon, der det både endres kvalitativt, og der det styrker sin stilling på bekostning av andre sosiale relasjoner, som ekteskap og slektskapsforhold. Dette skjer især i postmoderne samfunn med stor sosial og geografisk mobilitet, og der nye medier bygger nye former for forbindelser mellom mennesker.

Av Arnfinn J. Andersen, postdoktor, STK
a.j.andersen@stk.uio.no

Prosjektet drøfter disse transformasjonene for å si noe om hvordan grensene mellom vennskap og parforhold trekkes på nye måter. Prosjektet baserer seg på ulike tilnærminger, fra film, norsk lovgivning om det intime medborgerskap, egne og andres kvalitative studier av vennskap, men også kvantitativt materiale om vennskapets plass i dagens Norge.

Vennskapet inn i varmen

Nærhet, intimitet og tilhørighet har i vår kultur i første rekke blitt assosiert med familie, parforhold og slektskap. Vennskapet har tradisjonelt ikke inntatt en tilsvarende stilling. Selv om mange også tidligere har hatt venner, er det først på 1970- 80 tallet at vennskapet igjen kunne kobles positivt til nærhet.

Foto: www.colourbox.no

Før den tid hadde det gått over et halvt århundrede med homofob angst for nærhet (da særlig mellom menn), siden de romantiske vennskapene forsvant som ledd i en radikaliseringsorganiseringen av intimiteten. Det heteroseksuelle samlivet ble reformert til å overta rommet for intimiteten, med en dyrking av parforholdet som samfunnets intime kjerne. På 1970 og 80-tallet skjedde det en endring i dette landskapet. Det var ikke lenger viktig bare å ha et godt og nært ekteskap, vennskapet begynte å få en høyere status. Flere forskere peker på at det fra dette historiske tidspunktet ble viktig å ha nære venner: for å være 'vellykket' var det ikke lengre nok å ha en partner, man burde også ha nære venner. I 1980 oppga 73 prosent av den norske befolkning at de hadde nære venner, mens i 2002 sa hele 86 prosent at de hadde en nær venn. Til grunn for dette resultatet lå følgende definisjon av vennskapet: "noen som står deg nær og som du kan snakke fortrolig med" (A.Barstad (2004): *Samfunnsspeilet nr 5*. SSB). Dette er ikke bare en norsk, men en vestlig internasjonal trend. Denne utviklingen er nært knyttet til samfunnsendringer som overgangen fra industrisamfunnet til et utdannings- og tjenesteproduserende samfunn, endringer i familiemønstrene og økt selvråderett for kvinner i forhold til arbeid, utdanning og egen inntekt. De sammenhenger som intimiteten tidligere var satt til å tjene i det heteroseksuelle samliv mister i denne perioden sin dominerende posisjon og nye ideer, og praksiser for nære bånd vokser fram. Vennskapet blir ett av dem.

Nye intimiteter – nye grenser

Disse endringene fikk betydning også for de sosiale omgangsformene. Nærhet og fortrolighet er ikke lengre noe som er forbeholdt parforholdet. I vanskelige spørsmål er ikke ektefelle eller partner nødvendigvis den enkeltperson som står dem nærmest. Stadig flere oppgir at de går til nære venner når de møter på personlige problemer. I nære og intime spørsmål er det ikke lengre nok å ha en god ektefelle. I behovet for relevante svar er det også behov for relevant kompetanse. I en mer kompleks og sammensatt virkelighet kan en venn fra oppveksten, eller en kollega, i mange situasjoner gi både bedre støtte og svar enn erfaring fra et nært og langt samliv.

Disse endringene har betydning både for vennskapet, men også for parforholdet. Det utfordrer den dominerende posisjonen som parforholdet og familien har hatt som selve rommet for intimiteten. Dette åpner opp for at både vennskap og parforhold i vår tid rommer en nærhet. I følge sosiologen Lynn Jamieson er vennskapet og parforholdet blitt likeverdige

på ett punkt: De deler en intimitet som representerer "a very specific sort of knowing, loving and 'being close to' another person" (L. Jamieson (1998): *Intimacy. Personal Relationships in Modern Societies*. Polity, Oxford). Denne form for nærhet er ikke lengre bare forbeholdt par, eller kvinners vennskap, men har fått økt innflytelse uavhengig av kjønn. Menn ønsker seg i økende omfang også nære venner. Nyere undersøkelser viser at de menn som ikke har nære venner opplever dette som et savn. Dette representerer en radikal endring. Da Stein Rønnow på 1970-tallet gjennomførte en intervjuundersøkelse blant norske menn om vennskap, skapte spørsmålene en viss frykt. Selve ordet venn var vanskelig fordi det indirekte også rommet spørsmål om nærhet. Når Rønnow ba sine intervjuobjekter om en samtale om vennskap, var det flere som misforsto hensikten med undersøkelsen og trodde at den skulle ta for seg homoseksuelle forhold. Disse holdningene er under endring. De entydige skillene mellom kvinner og menn når det kommer til deres vennskap er blitt mindre. Nærhet mellom menn truer ikke i samme utstrekning som tidligere hans maskulinitet, og mannen er blitt likere kvinnen gjennom at også han kan besitte en nærhet som også omfatter vennskapet.

Absolutte eller tvetydige grenser

Hvilken betydning har disse endringene for den intimitet som deles i parforholdet til forskjell fra vennskapet? I følge Lynn Jamieson kommer intimiteten i to former. En som 'intimacy of the self' og en som 'intimacy of the body'. Begge rommer nærhet, men parforholdet rommer begge de to formene for nærhet, mens vennskapet i første rekke rommer 'intimacy of the self'. Skillet mellom 'mind and body' bidrar til å produsere dikotomien vennskap/parforhold (Jamieson 1998).

Den inndelingen som Jamieson trekker opp er forenklet gjennom at det er det seksuelle begjæret som representerer det sentrale omdreiningspunktet for intimiteten i parforholdet. Men det er mye som tyder på at det faktisk skjer en tilnærming mellom den nærhet som vennskapet representerer og den nærhet som er parforholdet, med unntak av den seksuelle intimiteten. Skillet er ikke så entydig fordi vennskapetsetikken og romantiseringen av likeverdigheten også er blitt sentralt i parforholdet. Dette reiser spørsmålet om hva som begjæres i vennskapet til forskjell fra parforholdet. Hvordan er det mulig å skape et skille mellom vennskap og parforhold når kildene til nærheten ser ut for å nærme seg hverandre? Dette er noen av de spørsmålene dette prosjektet reiser, og som det søkes å gi svar på gjennom det materialet som analyseres. ♦

Intimitet som ferskvarer

Lin Prøitz er tilknyttet paraplyprosjektet *Being Together*. I sitt postdoktorprosjekt ser hun på hvordan de nye personlige digitale medier og mediesjangerer har bidratt til endringer i forståelsen av privat og offentlig sfære, og forholdet mellom tid, rom og sted.

Lin Prøitz, postdoktor, STK
lin.proitz@stk.uio.no

Før forskeroppholdet mitt i Brooklyn, gikk jeg gjennom bunker med gamle fotografier, tegninger og dagbøker. Jeg ryddet, sorterte og kastet brev og tekster fra en periode i livet mitt som representerer mer forvirring enn gode minner. Jeg kastet to av tre dagbøker, men beholdt den lille grønne som jeg fikk av en fjern slektning julen 1980. Dagboka var forseglet med en liten gullforgylt lås som jeg umiddelbart rev opp. Mellom permene fant jeg livet mitt framstilt i årene fra jeg var ni til jeg ble nitten. Ti år i ei lita grønn dagbok. Det er åpenbart at jeg ikke skrev særlig ofte, høyst to til tre ganger i året. Den aller første siden er skrevet med blyant og skildrer kjærlighetsorgen over at bestevennen min Nina har flyttet til en annen skole, til en annen by og fått nye venner. Jeg skjønnte at vennskapet med henne allerede var tapt.

Nærmere tretti år senere, tikker en melding inn på Facebook. Fra Nina. Vi er begge snart førti og har hver for oss levd mer enn et helt liv til sammen. Nina og jeg har ikke vekslat ett ord siden hun flyttet da jeg var ni. Hun skriver:

”Hei Lin! Du ser godt ut - håper livet smiler til deg for tiden?! Jeg har mann og hund i Australia nå. Stortrives! Vel - etter flere år med årlige besøk til min søster og hennes familie i Perth, så fant hans far (min søsters svigerfar) og jeg tonen. Så nå har mine nieser (3 av dem) en ny bestemor og ny onkel, tidligere tante og bestefar... ;) Livet er spennende og variert. Giftet oss for ett år siden, og er rimelig ekkelt lykkelige. =) Og jeg ser en smilende dame med deg på et par av dine bilder. Har dere funnet den rette?”

Med tilforlatelig letthet snakker Nina til meg fra den andre siden av kloden som om fravær av tretti år er et ubetydelig komma i vår relasjon. Uten innledning går hun rett på sak til det private, intime og utbroderer den noe utradisjonelle familiestrukturen hun lever i, før hun spør hvordan det ligger an med mitt liv for tiden. For tiden? Jeg har ikke sett henne

siden jeg var ni og greier ikke svare. Men hva er det jeg ikke greier? Er det avstanden i tid og rom? Er det intimiteten og det private? Er det mediesjangeren *Facebook* jeg ikke greier å forstå?

Sjanger som referanse

Sjangerer dreier seg om en rekke gjenkjennelige kommunikasjonsformer og spiller en helt sentral rolle i forhold til å det å forenkle samhandling. Sjangerer tilbyr tolkbare, gjenkjennelige og tilgjengelige referanserammeverk. På den måten øker sjangerer og sjangerforståelsen mulighetene til å forstå mellompersonlig kommunikasjon, samt at det øker stabilitet i et moderne og komplekst samfunn.

I dag finnes en rekke personlige digitale medier og mediesjangerer som egner seg for å skildre og kringkaste ens hverdagsliv, både visuelt og i ulike tekstformat. Mobilkamera fanger hverdagsøyeblikk fra nye og uante vinkler, vi blogger om skolen, venner, jobben og kjærestene våre, vi kvitrer om påfallende intime episoder i all offentlighet, vi poster bilder av oss selv og barna våre på nettsamfunn, vi oppdaterer status kontinuerlig og sjonglerer et omfattende repertoar av digitale personlige medier. Den tiltatte koblingen mellom mediene og oss selv, har bidratt til nye fortellings- og samhandlingsformer, samtidig som det har utvidet det medieoffentlige spillerommet. Den offentlige sfære, og våre forståelser av hva offentlig ordskifte skal innebære, er i radikal forandring. Det er også våre forestillinger om hva som skal forstås som privat.

I mitt postdoktorprosjekt undersøker jeg hvilke effekter og betydninger samtidige former for digitale selvpresentasjoner har for forståelsene av seksualitet, intimitet og medborgerskap, samt i hvilken grad dette intervensjonerer med forståelsene av private og offentlige grensdragninger. Som en del av disse spørsmålene, skal prosjektet også bidra til å identifisere og videreutvikle digital sjangerteori generelt, med fokus på selvbiografiske sjangerer spesielt. ♦

Annerledestenkende

Utdelingen av Fritt Ord Prisen satte i gang en lengre og til dels opphetet debatt i mediene. Slik ble posisjoner synliggjort. Men hvem er egentlig utfordrer? Unn Conradi Andersens stipendiatprosjekt på STKs paraplyprosjekt *Being Together* handler om motoffentligheters betydning og endringspotensial innenfor mainstreammedia.

Av Unn Conradi Andersen, stipendiat, STK
u.c.andersen@stk.uio.no

Våren 2009 mottok filosof og statsstipendiat Nina Karin Monsen Fritt Ord prisen "for sine gjennomreflekterte og uavhengige bidrag til en friere offentlig debatt". Prisen ble utdelt for Monsens sammenhengende virke i mediene siden 1970-tallet, og den direkte foranledningen for prisutdelingen var hennes engasjement mot felles ekteskapslov. I jurybegrunnelsen fra Fritt Ord heter det blant annet: "I hennes siste bok *Kampen om ekteskapet og barnet*, som ble utgitt i mars 2009, går Nina Karin Monsen hardt ut mot den nye ekteskapsloven som ifølge henne selv "likestilte heterofile, kristne ektepar med homofile par – ikke omvendt" – Slik meningen med loven var. Hun hevder at: "Barns rett til far, arv og navn ble feid til side".

Utdelingen av Fritt Ord Prisen satte i gang en lengre og til dels opphetet debatt i mediene; bare i mai og juni foreligger det 1116 artikler i norske aviser. Debatten dreide seg om flere tema – først og fremst mobiliserte prisutdelingen en massiv protest mot Nina Karin Monsens angivelige syn på homofile som mindreverdige. Samtidig dreide debatten seg delvis om ufrivillig farløse barn. På et metanivå handlet debatten om Monsens rolle i offentligheten; representerte hun en outsiderrolle, en marginalisert posisjon, flertallets røst eller en motstemme? Og hvor trang, eventuelt åpen, er offentligheten? Er Nina Karin Monsen en annerledestenkende, eller representerer hun flertallets tanker og meninger?

Strid om virkelighetsforståelser

Nettopp denne metadebatten er spesielt interessant og prinsipielt viktig. Først og fremst fordi debatten synliggjør at det trolig pågår en antagonistisk strid om forståelsen av den motoffentlige posisjonen i den norske medieoffentligheten.

Blant de første som teoretiserte rundt begrepet motoffentlig var sosiologene Oscar Negt og Alexander Kluge, som kritiserte Jürgen Habermas begrep om borgerlig offentlighet. De pekte på at det til enhver tid finnes mer enn én offentlig sfære;

det eksisterer alltid en rekke offentligheter som er formet av ulike og ofte konkurrerende diskurser, og som gjerne står i et direkte motstridende forhold til borgerlig offentlighet. Noen av disse motoffentlighetene er ikke en gang regnet som legitime offentlige sfærer. Den amerikanske filosofen Nancy Fraser har videreutviklet begrepet og sier at motoffentligheter er arenaer der flere går sammen om å utvikle sine opposisjonelle krav og behov, før de blir spilt inn i mainstreamoffentligheten. Av særdeles betydning er det å utvikle sin egen stemme, for å stå sterkere i møte med generelle offentligheter. For Negt og Kluge var det naturlig å tenke seg at motstanden kom nedenfra, og fra venstresida, og til sist førte den til klasseomveltning.

Åpent spørsmål

I en norsk kontekst vil en kunne si at homobevegelsen i perioder har fungert som motoffentligheter, med egne publikasjoner, foreninger og debattarenaer, der identitetsprosjektet har blitt styrket og rettighetskrav formulert, før disse har blitt framført i en større offentlighet. Samtidig er det i en norsk kontekst et åpent spørsmål om motstanden kommer fra venstresida, eller nedenfra, slik Negt og Kluge framholdt. Fra flere hold blir det blant annet hevdet at de kulturradikale forvalter alle dørvekterposisjoner i mediene, mens de verdikonservative står på utsiden, og at Nina Karin Monsen er et symptom på dette.

I debatten som fulgte Fritt Ord Prisen er det mulig å identifisere i alle fall to såkalte motoffentlige posisjoner. Den ene posisjonen forvaltes av homobevegelsen, med Landsforeningen for lesbiske og homofile (LLH) som en sentral aktør. Den andre posisjonen forvaltes av Nina Karin Monsen selv. Begge disse posisjonene formulerer seg i forhold til ekteskapsinstitusjonen. Trenger et barn en far og en mor? Er det greit å planlegge 'ufrivillig farløse barn'? Bli heterofiles ekteskap truet av at de homofile nå får de samme rettighetene? Er det en menneskerett å få barn? Dette er blant spørsmålene som blir stilt, og som også kan avleses debattert i høringsuttalelsene i forkant av felles ekteskapslov.

fortsetter s. 15

Gender Categories and Social Kinds

Vera Tripodi har en PhD i filosofi fra Italia og er gjesteforsker på STK 2009/2010 med midler fra Yggdrasil-programmet. Hennes postdoktorprosjekt er en filosofisk analyse av hvilken type evidens det kan fremlegges i en argumentasjon for at kjønn er henholdvis en sosial konstruksjon eller en essensiell forskjell. Antakelsen er at medlemskap i en kjønnskategori alltid er individuell og dermed ikke kan generaliseres.

Vera Tripodi, gjesteforsker, STK
vera.tripodi@stk.uio.no

It is common in the social sciences and humanities to claim that certain human categories, such as gender, race, and sexual orientation are socially constructed. Recently some philosophers have become interested in the question of what it means to say that an objective account of sexed identity is possible, and more importantly, what kind of evidence can be used in order to argue that humans are differentiated sexually as women and as men. The metaphysical question of gender is whether our gender classifications capture a natural kind and a uniform type (a common essence which a group may share) or a social kind (a unity without an underlying essence). There is genuine philosophical disagreement about this. According to authors like Catharine Alice MacKinnon and Natalie Stoljar, humans are differentiated sexually as the woman/man dichotomy exists in reality. By contrast, authors like Linda Alcoff Martin and Judith Butler, hold that this is not the case: the world by itself can't tell us what gender is and humans create categories of sexual preference and behaviour just like they create many other categories. In other words, there is no consensus on how to approach the issue.

'Natural kinds' or 'Social kinds'?

In my research project as Postdoctoral Research Fellow here at STK, the aim is to clarify, develop and defend - from a philosophical point of view – an account of gender categories as 'social kinds', as opposed to 'natural kinds'. An investigation into gender categories as social kinds is necessary, I think, for a general evaluation of the crucial factors that determine what the individuals that fall under the gender category actually have in common. This project will provide the conceptual foundations for a longer-term and in-depth philosophical research on the nature of gender and sexual orientations. More specifically, the main goal of my project is to offer a view of gender categories as characterized by the following two theses:

(i) there is not an objective basis for gender distinction; (ii) sexed entities are not objective types. The research target is the treatment of the different applications of gender categories we make use of in different conceivable situations, which is important especially in view of the very fast development of new discoveries that support the idea that we should rethink sexuality because two sexes (female/male) are not enough for classifying individuals.

Metaphysical and social analysis

The investigation on gender as a 'social' construction involves both metaphysical issue and social analysis, especially those concerning the criteria for finding out whether a category refers to a social kind. For this reason, the metaphysical investigation of what a 'woman' (or 'man') category is, has to be combined with a pragmatic study of the way the expressions 'woman' and 'women' ('man' or 'men') are used. In order to pursue this large project on gender, the objectives of my project are the following: (1) a metaphysical characterization of gender as social construction; 2) an explanation of the reference of the generic term 'woman' (or 'man') and the plural term 'women' (or 'men').

The background assumptions are that gender classifications are not solely a matter of biology and that anatomy cannot be used as a primary basis for classifying individuals. This assumption is modulated as follows: i) there are many different types of human bodies and there is not an 'unique' right way of classifying them; ii) gender is socially constructed and social construction differs from one society to another; iii) there are no such things as 'women's nature' or 'men's nature'.

The question of objective (1) is whether gender categories exist because we *recognize* real distinctions in the world or because we *agree* to use gender terms as a categorical force.

For these reasons, it is essential - for a general evaluation of gender - to have a good overview of what social kinds and the difference between social and natural kinds are. Among the issues which I will address are the conditions that a kind has to satisfy in order to be a social kind. I plan to review and assess some relevant available views for and against the claim that gender categories are socially constructed and to critically examine arguments against the notion of gender as natural kind. My working hypotheses are twofold: women or men do not experience their gender in the same way; gender is a culturally specific aspect feature. Moreover, I'll try to explain how we can account for the fact that women and men differ from each other with respect to race, class, age, nationality, ethnicity, sexual orientation, and economic position.

Gender as tropes

The question of objective (2) is how general categories and generic expressions account for individual features. My starting point is that two problems generate pessimism about the possibility of providing a unified account of gender. First, the 'individuality problem' questions whether a general concept such as *womanness* can offer an explanation of individual *womanness*. Actually, everybody has their particular personal gender and each person creates their 'own' gender. Second, the 'generality problem' is strictly connected to the first problem and raises the concern that, if we take individuality seriously, any generic definition of 'what a woman is' can account for general aspects shared by individuals we refer to as women. As a consequence, it seems absurd to try to individuate a list of specific attributes that *all* women with the same label have in common. Thus, doubts arise on the possibility to offer a detailed account of the diversity among individual women (or men) in this way. I plan to argue that this dilemma may be resolved by thinking of gender in terms of *tropes*, that is, particularized property manifestations that can only exist in one location at one time. If gender is understood in terms of tropes, it is possible to have a view that adequately accounts for the individual diversity within genders. I will offer this analysis as a way of capturing and defending the idea that membership in a gender is simply something that a particular person – and that person alone – has.

Combining ontological and linguistic approaches

The methodology of this research will move away from traditional approaches to gender studies concerned with

only political and social characterization of sexed entities. By contrast, my focus will be on the different ontological approaches of what gender is, and the study will draw together an ontological approach and a linguistic approach. Following this approach, my idea is that it is possible (i) to provide a systematic classification of genders in relations to the gender terms, thereby aligning cross-disciplinary comparisons, (ii) to offer an ontological account to the idea that there is neither a unitary notion of a woman (or a man) nor some single social feature or feature of unity itself that only women (or men) possess, (iii) to combine a pragmatic and an ontological approach, thus aligning the insights coming from different perspectives, balancing theoretical general assumptions and practical examples. ♦

Annerledstenkende, forts. fra side 13

Private forhold

Sentralt for motoffentlige posisjoner er politisering av såkalte private forhold, det vil si tematiseringer av forhold som har vært omlagt med taushet i offentligheten. Kjærlighet mellom homofile har tidligere vært et slikt 'taust forhold'. Et vesentlig bidrag fra slike typer motoffentligheter er å 'rename', eller redefinere, verden, det vil si gi nye beskrivelser av hvordan vi lever livene våre.

Et kjennetegn ved LLH er nettopp at organisasjonen har tatt utgangspunkt i såkalte private forhold - seksualitet, identitet og ekteskap – som så har blitt politisert. Vi har fått nye ord som *medmor*, og det kjønnsnøytrale ordet *partner* har blitt utbredt. Også Nina Karin Monsen har bidratt med forståelser fra det private, idet hun for eksempel har tatt utgangspunkt i sitt eget ekteskap for å belyse den nye ekteskapsrettspraksisen.

Både homobevegelsen og Nina Karin Monsen sies i dag altså å være motoffentlige posisjoner. Men fyller de kriteriene for motoffentlige posisjoner? Felles for posisjonene, uavhengig av seksualitet og livssyn, er at de i begrenset grad utfordrer de heteronormative forståelsene av kjernefamilien. Er det i så fall et kriterium for å regnes som en motstemme i diskusjonen om ekteskapsloven? Hvilke andre kriterier kreves av en motoffentlig posisjon? Hva er den diskursive og politiske gevinsten ved å definere seg inn i den motoffentlige posisjonen? Dette er spørsmål jeg vil analysere nærmere i avhandlingsartikkelen *Kampen om den motoffentlige posisjonen*. ♦

'Whites, Blacks, Latinos, and Asians' and 'Norwegians and Foreigners'

Barrie Thorne, professor ved University of California Berkeley, er tilknyttet paraplyprosjektet *Nye kjønn, andre krav?* som professor II. Delprosjekter under denne paraplyen ble presentert i forrige nummer av *Bulletine*. I denne artikkelen reflekterer Barrie Thorne over likheter og forskjeller mellom hvordan den multikulturelle elevgruppen beskrives i norske og svenske prosjekter og i hennes egne prosjekter fra California.

Barrie Thorne, professor II, STK
bthorne@berkeley.edu

How do girls and boys construct and understand social relations in schools with varied configurations of nationality, ethnicity, and social class? During a fall 2009 workshop a group of school ethnographers from Norway, Sweden, and the U.S. discussed this question in a concrete and comparative way. I led the workshop during one of my visits at the Centre for Gender Research. During the past year I have been in conversation with three Ph.D. students, Ingunn Eriksen, Helene Godø, and Stian Overå, all connected to STK's project on gender and schooling, about their fieldwork in Oslo schools. The students include both ethnic Norwegians and young people whose parents – or in some cases, grandparents – migrated to Norway from other countries, such as Pakistan, Morocco, and Somalia. During the workshop, these three ethnographers shared observations from the Oslo schools they are studying, as did Turid Aasebø (University of Agder). Marie Nordberg (Karlstadt University) shared observations from ethnically mixed schools in Sweden.

Racialized classrooms in Oakland

I opened by describing my collaborative ethnographic research in an Oakland, California public elementary school, whose students came from a range of social class backgrounds. About a third of the students were from immigrant families from Mexico, Central America, Asia, the South Pacific, or Africa (they spoke a total of 11 different languages at home). My earlier school-based research focused primarily on the everyday practices of elementary school students in California and in Michigan as they organized and gave meaning to gender in classrooms, lunchrooms, and on school playgrounds. This more recent project situates gender within a broader social landscape of multiple, cross-cutting lines of difference whose contours have shifted as a result of high

rates of immigration and widening social class divides. Global economic restructuring, the convergence of many immigrants, and neoliberal trends are also altering the social landscapes of Scandinavian countries; structural and historical analysis can enrich comparative ethnographic reflections on everyday life in schools.

How do students (and teachers) make sense of ethnic differences made visible through appearance, speech, names, and/or knowledge of migration history? Which lines of available difference are marked or muted, coded or ignored, and how do these practices vary across ages and within same-gender or mixed-gender contexts? In our fieldwork in Oakland, my collaborators and I took an open-ended empirical approach to the study of ethnicity and social class. Rather than starting with pre-set categories, we watched for the salience of various lines of difference in the formation and naming of groups; and we listened for and recorded the racial-ethnic terms that students (and teachers) used to categorize one another, including self-descriptions, gossip about one another, and terms of affiliation and distancing, as well as insults and playful banter.

As in other U.S. public schools, Oakland classrooms are age-graded with a fairly even mix of boys and girls. Language was also an axis of officially marked difference in the school we studied, with bilingual classes for speakers of Chinese or Spanish who weren't yet fluent in English. Some students referred to the 'language kids', a marked term for those who spoke a language other than English at home. Speakers of Arabic, Vietnamese, Cambodian, Tagalog, and other languages without sufficient numbers to qualify for a separate classroom, were placed in 'ELL' (English Language Learner) classes. The 'regular English' students – whom the 'language kids' sometimes called 'the Americans' – were primarily African American (also called 'blacks') and 'whites'.

The U.S. government requires that all publicly funded schools report their demographics in a fixed grid of racial-ethnic categories – 'White'; 'African-American'; 'Asian'; 'Hispanic'; 'American Indian' – that mixes color terms with presumed place of geographic origin, culture, and/or tradition (a confused mix of culture and racialized framings is evident in a sub-division between 'Hispanic White' and 'Hispanic Non-White.'). In everyday school life particular terms may be contested and their uses may change over time. For example, an eight-year old boy who recently migrated with his family from Nicaragua and who spoke very little English was officially categorized as 'Hispanic', a pan-ethnic term largely supplanted by 'Latino' in contemporary California. When other kids heard the newcomer speaking in Spanish, they called him 'Mexican' – their generic for all Spanish-speakers – even after he told them he was from Nicaragua. By the end of the school year he referred to himself as 'Mexican'; there were too few 'Nicaraguans' to sustain that coding of identity.

'Racialized Ethnicity' or 'Ethnicity?'

A Danish exchange student once raised her hand in one of my UC Berkeley undergraduate classes and asked why I used the term 'race', since it has been scientifically discredited as a biological concept. In Denmark, she added, memory of the Holocaust makes people careful about using terms that may promote racism. During the STK workshop we discussed these and other well-taken arguments against using a discourse that attributes significance to phenotypes (skin color, bone structure, hair) as a way of dividing people into different, and inevitably unequal 'kinds.' Like my Danish student, Norwegian school researchers avoid a discourse of 'race.' They stick with a discourse of 'ethnicity,' a term that clearly refers to culture, language, nationality, and other forms of 'imagined community' (to use Benedict Anderson's term).

I share these qualms about using a discourse of 'race,' but, like many other U.S. academics, I think we need to acknowledge the persistence of racializing practices and the continuing force of racism in contemporary societies. As scholars like Michal Omi and Howard Winant (*Racial Formation in the United States*. NY: Routledge, 1986) have argued, 'race' is a persistent, albeit unstable set of meanings, defined and contested in personal practice and collective action. They use the term 'racialization' to describe the processes through which racial meanings and identities are

assigned. The challenge is to dig beneath taken-for-granted categories and to examine both tacit and explicit operations of the tangled discourses of race and ethnicity, seeking to understand the ways in which they exert power in the world.

Ethnic dichotomies in Oslo classrooms

The ethnographers who reported from their ongoing fieldwork in ethnically diverse schools in Oslo described a recurring contrast between 'Norwegians' and 'foreigners,' many of whom were born in Norway (some third-generation residents) and held Norwegian citizenship. Do racialized thinking and notions of 'whiteness' vs being 'of color' (as we say in the U.S.) inflect the 'Norwegian' vs 'foreigner' dichotomy? Do immigrants from Bosnia or Russia more rapidly assimilate into the 'Norwegian' category, compared with more visually distinct Pakistanis, Somalis, or Vietnamese?

During our animated sharing of fieldwork observations, several participants reported that in ethnically-mixed schools in Oslo, 'foreigner' students sometimes referred to themselves as 'brown,' 'yellow,' or 'Turkish pepper' – allusions to skin color that startled the Norwegian observers. These terms may have been deliberately provocative, bringing discomfort to adults from a dominant group ('Norwegians') who pride themselves on being egalitarian. I've had similar experiences in Oakland, when African American students have told me terrifying stories about life in 'the ghetto,' stories perhaps exaggerated to make a 'rich liberal white lady' feel uncomfortable.

Observers in Swedish and in Norwegian schools reported that other students sometimes referred to Muslim boys as 'suicide bombers' or 'bombers' – a form of teasing insult that arguably contributes to 'the racialization' of Islam. In the U.S., as in Europe, Muslims from many different places of origin and strands of belief are increasingly homogenized, stereotyped, and 'Othered,' partly based on 'readings' of physical appearance. Can a discourse of 'ethnicity' adequately grasp the power and politics of this phenomenon? On the other hand, does the U.S. highlighting of 'race' perpetuate rather than denaturalize and challenge a discourse with a pernicious history? These remain topics for continued debate and discussion. ♦

”Glitterfitter” og feminismens tilstand

Den nye feministantologien *Glitterfitter* ble diskutert på et internseminar på STK i høst. Hva slags feminisme tegnes det opp her? Fører det personlige til en politisk agenda eller er det heller slik at det politiske ikke lenger er personlig? På seminaret ga Beret Bråten og Hannah Helseth to litt ulike svar på disse spørsmålene. Vi bringer deres innlegg her i en bearbeidet og forkortet versjon for Bulletin.

Av Beret Bråten, stipendiat, STK
beret.braten@stk.uio.no

Glitterfitter er såkalt personlige tekster ført i pennen av jenter som beskriver seg som 'middelklasse', 'på høyden', med 'ressurser' og foreldre som backer dem. Det er jenter som 'for tida er bosatt i New York', som studerer journalistikk i Toronto, engelsk litteratur i England, kunst Malmö, som har en venninne som tar sikte på karriere i FN – det er jenter hvis største problem, slik er det i alle fall for en av dem, er mangelen på motstand.

De unge kvinnene forstår seg selv i forlengelsen av *Fittstim*, den svenske antologien som kom ut i 1999. Slik inngår glitterjentene i en feministisk setting. De inngår i en feministisk historie og tradisjon de forholder seg til, men som de ikke synes å ha så fryktelig god oversikt over. 70-tallsfeministene omtales som BH-brennere, mens de unge kvinnene bak *Fittstim* posisjoneres som 'bitterfitter'. De norske antologiene som fulgte svenske *Fittstim*, der *Råtektst* var den som vekket mest oppmerksomhet og debatt, nevnes knapt.

Er poenget å sjokkere?

Likevel, *Glitterfitter* lanseres i forlengelsen av prosjektet 'å gjøre det personlige politisk'. Og jeg leser. Men, disse tekstene er på en snurrig måte *ikke* personlige. Der tekstene i *Råtektst* på sitt beste nærmest var hjelpeløst utleverende, drepene selvironiske eller rasende indignerte, er disse tekstene, med noen få unntak, forunderlig glatte. De slipper deg ikke nær. Og derfor beveger de heller ikke, man skjønner ikke *hvordan* dette er politisk.

Det er som de unge kvinnene setter sin lit til at dveling ved et tabubelagt ord som fitte, og hvor grensesprengende det er å si det dette ordet mange ganger i ulike variasjoner – skal gjøre susen. Eller at det å berette om 'one night stands' skal borge for deres seksuelle frigjorthet, og evne til utlevering. Men det funker ikke. Det *kan* kanskje ikke funke. Etter utallige reality show og folk som Anne Kath. Herland, Linn Skåber, Silje Stang, Kristine Koht og Shabana Rehman, er det neimen ikke lett å sjokkere heller.

Dessuten, å gjøre det personlige politisk handler ikke om å sjokkere. Det handler om å skape nærhet og gjenkjennelse på en måte som gjør at leseren forstår at det ikke bare handler om enkeltpersoners problemer, men om samfunnsforhold – om forståelser og strukturer som faktisk kan endres. Fortellinger om hva som foregår på det Øystein Gullvåg Holter og nå Preben Z. Møller, kaller '*kjønnsmarkedet*', kan være personlig/politiske. Absolutt. Men fortellingene om dette i *Glitterfitter* fungerer, med ett mulig unntak, ikke slik. De ligner mer på det jeg leste i *Romantikk* for en evighet siden, det som hadde overskrifter som 'fra virkeligheten'. De var på et vis datidens reality-show. Vel kunne disse tekstene være fasinerende, og vel kunne de – når jeg avstandsanalyserer dem nå i etterkant, si en hel del om forholdet mellom kjønnene, men identifiserende og bevegende og engasjerende? Nei, ikke akkurat det.

Gordon Gekko tar en pust i bakken

Om man skal lese tekstene i boka *Glitterfitter* inn i en feministisk kontekst, hva sitter man igjen med da? Jeg sitter igjen med noe som kan oppsummeres i ett begrep: foruroligere. Hvorfor foruroligere? Det handler om hva som samlet sett vokser ut av sidene i boka.

La oss starte med målet. Hva er målet for kvinnefrigjøringen, for det feministiske prosjektet? Økonomisk selvstendighet og seksuell frigjøring, skriver Sosialistisk Venstreparti i sitt forrige valgprogram. Glitterjentene tolker det som karriere og one night stands. Livet handler om å nå høyt på karrierestigen. Det er på et vis alle tings mål. Hvorfor? For pengene? Jo da. Men også for konkurransen, for å vise at man er 'en av gutta', enten man nå befinner seg på kjønnsmarkedet eller på arbeidsmarkedet. Her handler det om å være mest mulig tøff i trynet. Idealkvinnen blir en slags kvinnelig utgave av Gordon Gekko. Han som levde etter overbevisningen om at 'greed is good'. Men for den kvinnelige utgaven er det også viktig å være mor. Det å ikke ha blitt mor i en alder av 38, er egentlig ganske krise, slik jeg leser disse tekstene. Å bli mor er viktig, fordi... vel, fordi... det gir deg en pause fra karrierejaget når du er sånn midt i trettiårene. En pust i bakken. Ett år hjemme. Herlig! Og det er lov å puste ut og ta pause, hvis man da altså blir mor med rett til foreldrepermisjon.

Og, idealsamfunnet? Hva slags samfunn er det glitterjentene ønsker seg? Individuelt og/eller sammen? Det blir jeg i kraftig villrede om. For her bør jentene ta makta forkynnes det, men *hvorfor*? Hva skal de med den? Hva er det de vil skape, hva er det de vil? Likelønn, jo da. Men hvorfor er likelønn viktig? Fordi mer penger gir status?

I *Glitterfitter* er likestillingsprosjektet som en fottur å regne. Her er 'veimetaforen', som Mari Teigen og Hege Skjeie kaller det i sitt bidrag til *Makt-og demokratiutredningen* kraftig til stede (2003: Menn imellom, Gyldendal Akademisk). Likestilling er noe vi alltid er på vei mot, ufortrødent. Vi er bare ikke helt i mål. Turen startet en gang på slutten av 1800-tallet, og vi beveger oss stadig framover. Glitterjentene har også lagt ut på denne veien, på denne fotturen, de kjemper seg framover med eller uten motstand, de kaster blikk tilbake over skuldrene på de som

gikk før. De vil ikke være aktivister og BH-brennere som 70-tallsformødrene, eller offer som fittstimjentene, de vil være... ja, hva vil de være? Hva er de og hvor skal de med dette, ut over å glitre? Fotturen beveger seg mot et noe uklart mål.

Menn: raseri og fasinasjon

Og så er det disse *mennene*. De er så til den grad til stede i disse tekstene, og på en annen måte enn jeg husker dem fra *Råtektst*. Han med stor H fantes i *Råtektst* også – som et referansepunkt, som patriark, kompis og motstander, men mer i bakgrunnen, som en slags spøkelseskladd.

Han var langt fra dominerende. I *Glitterfitter* finnes en blanding av raseri, utdriting og fasinasjon knyttet til mannen, kombinert med en ubendig trang til å måtte forsikre om at man *ikke* hater menn.

Glitterjentene personifiserer Mannen. Han er der stadig. På den ene siden er det hans skyld alt sammen. Det er han som bråker og tar plass gjennom skoletida, det er han som skremmer med tilrop om at du bør voldtas, det er han hvis etternavn hun tar fordi det er så koselig, det er han som holder det samme innlegget for n'te gang uten å ha noe å si, det er han som gir deg perler men som egentlig driter i deg, det er han som tar skrivebordet ditt og jobben din mens du har foreldrepermisjon, det er han alt må tilpasse seg, det er han, han, han... som det da er viktig å si at man likevel ikke hater. Man er ikke mannshater, man er ikke hans objekt eller offer, man er glitterjenta ved hans side.

Det som gror ut av sidene i *Glitterfitter*, er strevet med å være den perfekte kvinne. En slik perfekt kvinne kan det være både skikkelig ensomt og utrolig slitsomt å leve som. Og i feminismen er det heller ingen hjelp, ingen støtte, ingen alternative utganger å finne. Feminismen med sitt krav om økonomisk selvstendighet

og seksuell frigjøring bare vrir ytterligere om på skruen. Det handler ikke – heller ikke i feminismen, slik disse jentene leser den, om frihet til å velge hvem man skal være, det handler om å bli best. Om å være helt der oppe – "on the top of the world", selv om man kanskje også kan bli lykkelig med villa og Golden retriever på Tåsen, slik det formuleres i en av tekstene.

Slik sett er dette likevel et "det personlige er politisk"-prosjekt, men kanskje på en annen måte enn glitterjentene selv la opp til.

Glitterfitter som symptom

Nina Kristiansen, tidligere leder i Kvinnefronten, har etterlyst en grunnleggende debatt om hva radikal feminisme er i dag. Er det bare litt mer av det man allerede har, eller er det noe annet? *Glitterfitter* tydeliggjør så til de grader behovet for en slik diskusjon. Hvor er det blitt av det frigjørende i det feministiske prosjektet?

Men *hvem* vil ta ansvaret for å kjøre en slik grunnleggende diskusjon? Er det vilje, plass, rom og trygghet nok til å gjøre det i det som er igjen av feministiske organisasjoner? Er de politiske partiene interessert? De institusjonelle forutsetningene for å kunne ta en slik debatt er ikke de beste. Og på mange måter er *Glitterfitter* et symptom på det. Boka er, slik jeg leser den, et dokument som tegner et bilde av feminismens tilstand i Norge akkurat nå. Slik sett har den fått langt mindre oppmerksomhet enn den fortjener.

Offerfri sone

Av Hannah Helseth, sosiolog og skribent
hannahhelseth@googlemail.com

Den tidligere redaktøren i 70-talls feministmagasinet *Sirene* Ida Lou Larsen skrev i *Matriark*, en av bøkene i *Fittstim*-bølgen på slutten av 90-tallet: "Når dagens kroppsdyrkelse får mer eller mindre katastrofale konsekvenser for unge jenter, finner avisene fremdeles fram til psykologer som kan forklare elendigheten med Barbiedukkens idealkropp, moteskaperens tyranni og reklamebransjens uheldige modellvalg. Det er fremdeles opplest og vedtatt at unge jenter, i motsetning til unge gutter, lar seg manipulere uten å øve motstand, og gladelig blir ofre for kynisk kommersiell utnyttelse". Hun mente at hennes generasjon burde lære neste generasjons kvinner å ta ansvar for sitt eget liv og forkaste offerrollen. Og kanskje har vi som er født på 1980-tallet lært?

Igjen skriver unge middelklassejenter om sine mer eller mindre spennende liv, i antologien *Glitterfitter* som kom ut våren 2009. Redaktørene gjør det klart at de heller bruker undertøy fra Victorias Secrets enn sloggi-truser, og markerer avstand til feministene som skrev på begynnelsen av århundret: "Fittstim-damene gjorde kvinneligheten til offer, og mannen til fienden. Vi overtar ikke gjerne den offerkappen. Men vi er ikke likegyldige heller." Den selverklærte vellykka kvinnen Benedicte Wessel-Holst skriver: "Jeg møter så lite motstand at jeg ikke vet hvordan jeg skal takle den." Silje Larsen Borgen skriver: "Vi har det så godt at problemene våre burde omfavnes

og vernes om." Skribentjentene er ikke ofre, de vil glitre og de hater ikke menn.

Ti år etter *Fittstim* debatteres likestilling med samme intensitet, men kun i sammenheng med innvandring. I løpet av de siste årene er det kommet mange personlige historier skrevet av kvinner. De har opprørt offentligheten, skapt overskrifter og blitt hyllet. Felles for dem alle er at de er skrevet av kvinner med navn som Sara Hilal, Saynab, Amal Aden og Shabana Rehman. De retter pekefingeren mot undertrykkelse og patriarkalske strukturer i minoritetsmiljøer i Norge. Feminister som er opptatt av slankehysteri og seksuell trakassering anklages for å være hvite og selvopptatte - mens overfallsvoldtekter, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er saker for dem som vil bruke feminismen som redskap for å stoppe innvandringen.

Det finnes noen begrensinger i det feministiske slagordet om å gjøre det personlige politisk. Det krever at noen til stadighet kan vitne og personifisere den undertrykte. Hvis ingen bekjenner i offentligheten finnes ikke problemet. Statistikk, strukturer og samfunnsanalyse er ikke del av vokabularet. En offerfortelling fra en somalisk kvinne er sannere, viktigere og langt mer salgbar enn en grundig forskningsrapport som nyanser mediebildet om det somaliske miljøet.

I *Glitterfitter* er det ingen som vil bekjenne. Plassen som samfunn og myndigheter skal bry seg om og med er opptatt, på godt og vondt. Offerrollen er tatt over av noen minoritetskvinner som mer enn begjærelig har grepet den. I *Glitterfitter* er det ingen som legger fram sin undertrykkelses-CV, mens bakerst i boka er karrieren til alle skribentene beskrevet nesten som en jobbsøknad. En jobbsøknad de definitivt kan trenge når mediemarkedet sparker langt flere enn de ansetter. Men strukturer og større samfunnmessige problemer skriver ikke dagens unge kvinner om. De vil heller glitre fra den ene midlertidige ansettelsen til den andre. ♦

Bøker

- Magnussen Gunnhild og Sigrid Bonde Tusvik (red.). 2009. *Glitterfitter. Helt sanne historier om å være ung kvinne*. Kagge forlag.
- Sandnes Cathrine, Beate Nossum og Christina Smith-Erichsen (red.). 1999. *Matriark. Nesten sanne historier om å være kvinne*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Solheim Hilde Charlotte og Helle Vaagland (red.). 1999. *Råtekt*. Aschhoug og co.
- Skugge Linda Norrmann, Belinda Olsson, Brita Zilg. 1999. *Fittstim*. Egmont Bøker.

Ja, vi elsker likestilling

- om hvorfor en likestillingsutredning er en god idé

Hvordan står det til med det norske likestillingsprosjektet: Hvor står vi? Og ikke minst: Hvor går vi? Det er på høy tid å se med friske øyne på likestillingssituasjonen her i landet. Hva krever denne situasjonen i form av revideringer av gammel politikk og etablering av ny likestillingspolitikk.?

Foto: www.colourbox.no

Av Beret Bråten, stipendiat, STK
beret.braten@stk.uio.no

Om feminismen er meningene delte. Hva er feminisme? Hvem er feminist? Er jeg det – og hva betyr det i så fall? Men likestilling, det er vi for, alle sammen. Likestilling er man bare nødt til å være for, hva skulle liksom motargumentene være? Sylvi Listhaug, byråd for FrP i Oslo er en av de som er for. Hun sier: ”Et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked kunne vært en fordel.” Deretter legger hun til: ”Men jeg tror de aller fleste føler seg likestilt. Hvordan de velger å organisere livene sine har ikke noe med likestilling å gjøre.” (Dagsavisen 14.12.2009)

Ikke?

Diskusjoner om kjønnslikestilling generelt, har – her til lands – en lei tendens til å ha, både som utgangspunkt og konklusjon, en allmenn tilfredshet over at oppdraget er utført. Norge er verdensmester i likestilling. 'Say no more'. I den grad det foreligger mangler hva kjønnslikestilling angår, handler det i stor utstrekning om importerte sådanne, legemliggjort som amerikanske skøytetrenerne eller muslimske mullaer.

Dette er satt på spissen. Men ikke så mye. Det handler ofte om tvangsekteskap og omskjæring og æresrelatert vold, om

trafficking, og om innvandrerkvinner som ikke er i jobb. Eller slik idrettspresident Tove Paule sa det da den amerikanske treneren for det norske skøytelandslaget fikk sparken på grunn av seksuell trakassering av en utøver; ”når vi får utenlandske trenere så representerer de en annen kultur enn det vi har.” (NRK Dagsrevyen 23.11.2009)

Norge er en del av verden, og det påvirker selvfølgelig likestillingssituasjonen her til lands. Men det er neppe så enkelt som at likestillingsutfordringene er konsentrert til importerte problemer. Det tror jeg heller ikke så mange mener, hvis de blir spurt direkte. Når det likevel noen ganger høres slik ut, kan det være fordi det virker enklest å snakke om likestillingsutfordringer slik: lokalisert til 'de andre', noe som i norsk kontekst kan løses for eksempel med strengere regler for innvandring.

Men hvordan ser det ut dersom man ikke tenker seg minoriteter og majoritet, de som kommer og de som var her fra før, som to adskilte sfærer? Hvis man i stedet forstår dette som *en* verden, *en* tilværelse, *en* samlet utfordring, definert som *oss*.

Hva har skjedd de siste 20 år?

Den siste norske stortingsmeldingen om likestillingspolitikken er datert 11. september 1992. Den gangen var Grete Berget

barne- og familieminister og Gro Harlem Brundtland statsminister. På de nesten tjue årene som er gått siden den gang, har det skjedd en del. Det har vokst opp en ny generasjon unge kvinner og menn. Norge er blitt en god del mer velstående enn vi var den gang da. Landet har i økende grad fått en multikulturell befolkning. Mennene er i større grad blitt del av likestillingsprosjektet – noe som blant annet kom til uttrykk i stortingsmeldingen om menn og likestilling som forelå i desember 2008. Hvis vi ser bort fra den, tenderer likestillingsdebatter til å være preget av ad hoc. Enkeltsaker kommer og går. Det konstateres at kvinner sykemelder seg mer enn menn – og at det er et problem. Det skrives om at folk en del steder i landet, det vil i praksis si kvinner, ikke lenger finner det trygt å ta taxi. Det rapporteres at kvinner besørger det meste av julehandelen. Det diskuteres om fedrekvote er et godt begrep og hvor stor grad av tvang som skal ligge i foreldrepermisjonen. Er foreldrepermisjonen noe mammaene eier og pappaene må be om – eller er den en form for felleseie? Og det konstateres at skolen ikke er egnet for gutter. Det kan den ikke være, siden de taper for jentene.

Likestilling og kjønn er ustoppelig på dagsorden i offentligheten. Men det gjøres i liten grad noen forsøk på å koble saker med hverandre, og kikke bak og forsøke å forstå hva som skjer. Hvilke sammenhenger er det mellom julehandel og taxiretsel og sykemeldinger og skoleprestasjoner og kvoteordninger?

Det er på høy tid å finne ut hvordan det står til med likestillingssituasjonen i landet, mer generelt. Og hva slags revideringer av gammel politikk og etablering av ny likestillingspolitikk denne situasjonen krever.

Å utrede er å lytte

Skal det bli mulig handler det om at noen, i dette tilfellet helst sittende regjering, må finne ut at så må skje. Og det kan virke som de har gjort akkurat det. På side 64 i dokumentet: *Politisk plattform for flertallsregjeringen*, også kjent som Soria Moria II, finnes følgende punkt: "...gjennomføre en utredning som skal se på norsk likestillingspolitikk med utgangspunkt i livsløp, etnisitet og klasse". Her skal det altså utredes. Det er glimrende. Tilsvarende godt er det at dette skal skje med utgangspunkt i livsløp, etnisitet og klasse. Likestillingspolitikk handler om kjønn, om forståelser av kjønn (selv om dette sjelden står på Regjeringens dagsorden) og om likestilling og rettferdighet når det gjelder kjønn. Men kjønn er også sammenvevd med andre strukturelle og kulturelle betingelser – med etnisitet, klasse, alder. Noe som skaper et broket og

sammensatt bilde. Et bilde som krever en diskusjon av mer allmenne utviklingstrekk, hvordan ulike samfunnsforhold veves sammen og påvirker hverandre – og hvordan dette kan møtes i den konkrete politikken.

Når Regjeringen skal utrede, bør den absolutt sette ned et utvalg. Den bør trekke inn forskningskompetanse, oppsummere kunnskapsstatus og vurdere behovet for offentlig innsats for nye likestillingsreformer. Og den bør lytte til de som har skoene på; til ulike offentlige og sivile instanser, til organisasjoner og foreninger, samt andre som har konkrete levde erfaringer og meninger om hvordan situasjonen er og hva som bør gjøres – og ikke gjøres. Den bør agere med like stort alvor som da Makt- og demokratiutredningen i sin tid ble til. I 2013 er det hundre år siden det ble innført allmenn stemmerett i landet. Kvinnene har kunnet stemme i hundre år. Det krever en markering. Men hva om man da i tillegg til å tenke seg hundre år tilbake, også skuer hundre år fram i tid. Ikke for å etablere en oppskrift for hvordan det hele bør se ut om hundre år. Men for å diskutere hvordan vi vil starte ferden inn i de neste hundre årene, når det gjelder likestilling mellom menn og kvinner. ♦

"Kvindernes tak for stemmeretten", *Hvepsen*, nr. 25, 1913.

Vårens seminarprogram

Vi ønsker velkommen til Senterets arrangementer i vårsemesteret 2010. Fullstendig program, omtale og eventuelle endringer vil bli lagt ut fortløpende på STKs hjemmeside <http://www.stk.uio.no/formidling/seminarprogram.html>

Merk angitte påmeldingsfrister på enkelte seminarer.

FEBRUAR

Nye kjønn – andre krav I: Norskhet i skolen

TID: Tirsdag 9. februar, kl. 13.15 - 15.30

STED: STK, Gaustadalléen 30 D, rom 420

INNLEDER: Åse Røthing, forsker, CULCOM

Åse Røthing er religions sosiolog. I forbindelse med prosjektet *Klasserommet som arena for verdikonflikt, verdifelleskap og integrering*, har hun gjort klasseromsobservasjoner, intervjuer med lærere og analyser av læreplaner og lærebøker. På seminaret presenterer hun analyser av hvordan kultur, religion og kjønn på ulike måter settes i spill i det materialet hun arbeider med.

FAGLIG ANSVARLIGE: Helene Aarseth og Harriet Bjerrum Nielsen, STK

Kanon workshop: Den europeiske salongkulturen i nytt lys?

TID: Torsdag 18. februar, kl. 10.00 - 15.00

STED: Georg Sverdrups hus, grupperom 4

INNLEDERE: Torill Steinfeld, professor, ILN, Hilde Sandvik, førsteamanuensis, IAKH, Marit Grøtta, postdoktor, ILOS, Ellen Krefting, førstelektor, IFIKK, Tone Brekke og Ingeborg W. Owesen, begge postdoktor ved STK.

Salongen hadde stor betydning for europeisk kulturliv i perioden 16-1800-tallet. Med dette seminaret ønsker vi å se nærmere på den europeiske og nordiske salongen i et tverrfaglig perspektiv. Detaljert program blir lagt ut på STKs nettsider, se <http://www.sk.uio.no/formidling/seminarprogram.html>

FAGLIG ANSVARLIGE: Torill Steinfeld, ILN, Tone Brekke og Ingeborg W. Owesen, STK

Metaforer i kryssild

TID: Mandag 22. februar, kl. 12.15 - 17.00

STED: Litteraturhuset, Nedjma

INNLEDERE: Kristin Asdal, professor, TIK, Roar Høstaker, førsteamanuensis, HIL, Hanne Haavind, professor, PSI, Hanno Sandvik, forsker, NTNU, Helge Svare, forsker, AFI, Lars F. Svendsen, professor, UiB og Øyvind Østerud, professor ISV.

Fra biologiens 'survival of the fittest' til poststrukturalismens kampfmetaforer, er vitenskapelige og filosofiske modeller gjennomsyret av metaforer. De åpner opp nye forestillingsverdener, men fungerer de også som barrierer for en dialog disiplinert i mellom? og mellom forskningen og allmennheten? I dette seminaret ønsker vi å undersøke metaforenes betydning i biologi og samfunnsvitenskap.

FAGLIG ANSVARLIGE: Anne Lorentzen og Harriet Bjerrum Nielsen, STK

MARS

Feministisk filosofisk forum: Thinking Gender Categories as Tropes

TIME: Wednesday March 3rd at 3pm - 5pm

PLACE: STK, Gaustadalléen 30D, room 420,

SPEAKER: Vera Tripodi, postdoktor, University of Rome/Yggdrasil guest researcher at STK.

Is a metaphysically sound objectivist account of sexed identity possible? Do gender categories exist *because* we recognize real distinctions in the world or *because* we agree to use gender terms in certain ways.

ORGANISERS: Tove Pettersen, IFIKK og Ingeborg W. Owesen, STK

Panel discussion: Post-colonial criticism of gender equality in the Nordic Countries: pros and cons

TIME: Friday March 5 at 10am - 2pm

PLACE: Georg Sverdrups hus, Group room 4

MAIN SPEAKERS: Diana Mulinari, Professor, Lund University, Suvi Keskinen, Assistant Professor, University of Tampere, Anette Borchorst, Professor, Aalborg University, Elisabet Rogg, Researcher and Øystein Gullvåg Holter, Professor, both STK.

VÅRENS SEMINARPROGRAM

The panel discussion will focus on strong and weak points of a post-colonial deconstruction of Nordic gender equality discourses presented by representatives of the post-colonial gender research and 'classical' or 'moderate' Nordic feminists.

For more detailed information about the seminar, please see http://www.stk.uio.no/English/seminarprogram_eng.html

ORGANISERS: Jana Sverdljuk, NTNU and Øystein Gullvåg Holter, STK

8. mars arrangement: Verdensmester i likestilling – hva nå?

TID: Mandag 8. mars, kl. 09.30 - 12.00

STED: Gamle Festsal, Domus Academica, Urbygningen, Sentrum

INNLEDERE: Nina Kristiansen, redaktør i forskning.no, Grete Berget, tidligere barne- og familieminister, Hege Skjeie, professor, ISV, Helene Aarseth, postdoktor, ISS og Anja Bredal, forsker ved Institutt for samfunnsforskning.

Innleggene vil bli fulgt av kommentarer fra inviterte sentrale politikere fra flere partier.

Vi bor i 'likestillingslandet', men hvor står – og hvor går det norske likestillingsprosjektet? Den siste samlede gjennomgangen av norsk likestillingspolitikk ble foretatt i 1992 i stortingsmeldingen: *Likestillingspolitikk for 1990-åra*. Nå er det på høy tid å gjøre det på nytt, og Regjeringen har i Soria Moria 2, lagt opp til at så skal skje. "Regjeringen vil: gjennomføre en utredning som skal se på norsk likestillingspolitikk med utgangspunkt i livsløp, etnisitet og klasse." Årets 8.mars-seminar er et innspill i dette arbeidet.

Seminarer arrangeres i samarbeid mellom UiOs ledelse og Senter for tverrfaglig kjønnsforskning.

Se STKs nettsider for detaljert program <http://www.skk.uio.no/formidling/seminarprogram.html>

FAGLIG ANSVARLIG: Beret Bråten, STK

Nye kjønn – andre krav II: "Det er alltid utlendingene som gjør det bra".

TID: Tirsdag 9. mars, kl. 13.15 -15.30

STED: STK, Gaustadalléen 30 D, rom 420

INNLEDER: Ingrid Smette, stipendiat, NOVA.

Ingrid Smette er sosialantropolog. Hun arbeider med en doktorgradsstudie av elever på 10. trinn ved to flerkulturelle

grunnskoler i Oslo. Hun ser på deres valg av videre utdanning og betydninger av etnisitet og klasse blant elever og lærere.

FAGLIG ANSVARLIGE: Helene Aarseth og Harriet Bjerrum Nielsen, STK

Kjønnkamp! Protestrepertoar siden 1970

TID: Tirsdag 9. mars, kl. 18.00

STED: Litteraturhuset, Kverneland

INNLEDERE: Ane Stø, sosiolog og leder i Kvinnegruppa Ottar, Synnøve Lindtner, medieviter og stipendiat, Ingrid Muftuoglu, kulturviter og stipendiat, Hilde Danielsen, etnolog og forsker, Jan-Kåre Breivik, sosialantropolog og forsker, alle ved Rokkansenteret, UiB, Knut Oftung, sosiolog og seniorrådgiver, LDO, Jan Wickman, sosiolog, Åbo Akademi, Mannsforeninga Dievvdut fra Kautokeino og Trine Rogg Korsvik, historiker og stipendiat, STK

Teorier om sosiale bevegelser bruker begrepet 'protestrepertoar' for å beskrive hvordan protester utføres. Seminaret kaster lys over protestrepertoarene i kjønnkampen de siste 40 åra, slik de har vært utført på gata, i pressa, i heimen og i senga.

FAGLIG ANSVARLIG: Trine Rogg Korsvik, STK

FEMM I: Diskriminering på tvers

TID: Torsdag 18. mars, kl.13.15 - 15.00

STED: Institutt for samfunnsforskning, Munthesgate 31, Oslo

INNLEDERE: Anne Hellum, professor, og Tina Nordstrøm, vitenskapelig assistent, begge Institutt for offentlig rett. Kommentatorer vil bli annonsert senere.

Seminaret vil diskutere formidlingen av rettigheter til innvandrerkvinner. Innen prosjektet fra Formelle til reelle rettigheter har Avdeling for kvinneverett, barneverett, likestillings- og diskrimineringsrett (KVIBALD) i samarbeid med JURK satt i gang et oppsøkende rettsinformasjonsprosjekt om innvandrerkvinneres diskrimineringsvern.

FAGLIG ANSVARLIGE: Femm-nettverket, Anne Hellum, Institutt for offentlig rett og Beatrice Halsaa, STK

Nye kjønn – andre krav III: Reflexivity, Standpoints, and Understanding Whiteness

TIME: Tuesday March 23 at 1.15pm - 3.30pm

PLACE: STK, Gaustadalléen 30 D, room 420

SPEAKER: Barrie Thorne, Professor, University of California/STK

During a collaborative research in a school in California, fieldworkers in the same site sometimes saw and recorded quite different things, partly because of their different backgrounds and social positions. The observers (and those observed) came from varied racial-ethnic and class backgrounds, which brought the 'absent presence' of 'privileged whiteness' into view. Please check our web page to find a preparatory reading for this seminar: http://www.stk.uio.no/English/seminarprogram_eng.html

ORGANISERS: Helene Aarseth and Harriet Bjerrum Nielsen, STK

APRIL

Nye kjønn – andre krav IV: Etnisitet og (u)mulige subjektposisjoner for unge jenter

TID: Tirsdag 13. april, kl. 13.15- 15.30

STED: STK, Gaustadalléen 30 D, rom 420

INNLEDER: Mona Iren Hauge, NKVTS (Norsk kompetansesenter for vold og traumatisk stress).

Mona Iren Hauge er psykolog. Hun disputerte i 2009 med avhandlingen *Doing, being and becoming: Young people's processes of subjectivation between categories of age*. Avhandlingen bygger på på en kvalitativ undersøkelse av unge som ble fulgt over en periode på seks år.

FAGLIG ANSVARLIGE: Helene Aarseth og Harriet Bjerrum Nielsen, STK

Disputasseminar: Skilte fedre

TID: Fredag 16. april, kl. 13.15 - 16.00

STED: STK, Gaustadalléen 30 D, rom 420

INNLEDERE: Claes Ekenstam, docent, Göteborgs Universitet, Hanne Haavind, professor, UiO, og Knut Oftung, seniorrådgiver, LDO.

I sin doktoravhandling *Skilte fedre - omsorg, mestring og livskvalitet* (2009) spør Knut Oftung hva omsorg for barn betyr for skilte fedres emosjonelle stress, mestringsfølelse og livskvalitet. Analysen tar utgangspunkt i fedrenes fortellinger om hvordan de gjør omsorg i konkrete situasjoner. I hvilken grad peker funnene i retning av endring og/eller reproduksjon av kjønnsrelasjoner?

FAGLIG ANSVARLIG: Øystein Gullvåg Holter, STK

FEMM II: Moderat kvotering av innvandrere i statlige virksomheter – virker det?

TID: Torsdag 22. april kl. 13.15 - 15.00

STED: Institutt for samfunnsforskning, Munthesgate 31, Oslo

INNLEDER: Ragnhild Steen-Jensen, forsker, ISF.

Kommentatorer vil bli annonsert senere.

Seminaret tar utgangspunkt i en evaluering av forsøk med moderat kvotering av personer med innvandrerbakgrunn i statlige virksomheter. Evalueringen ble utført ved ISF på oppdrag av Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

FAGLIG ANSVARLIGE: Femm-nettverket og Beatrice Halsaa, STK

MAI

FEMM III: Religiøst medborgerskap. Kvinner i kristne og muslimske grupper

TID: Tirsdag 11. mai, kl. 11.15 - 15.30

STED: Georg Sverdrups hus, Undervisningsrom 3

INNLEDERE: Synnøve H. Stendal, leder for Seksjon for diakoni og samfunn, de sentralkirkelige råd, Bushra Ishaq, leder i Muslimsk studentsamfunn.

I hvilken grad skaper religion barrierer eller muligheter for kvinner? Hva gjør ulike trossamfunn i forhold til likestilling? Seminaret diskuterer identitet, likestilling og medborgerskap, i en religiøs kontekst. Nye data fra en undersøkelse av forskjellige grupper kristne og muslimske kvinner blir presentert og diskutert. Påmelding merket 'Religiøst medborgerskap' sendes påmelding@stk.uio.no innen mandag 3. mai.

For fullstendig program, se <http://www.skk.uio.no/formidling/seminarprogram.html>

FAGLIG ANSVARLIGE: Beatrice Halsaa og Cecilie Thun, STK

Nye kjønn – andre krav V: Utdanningsambisjoner - muligheter og barrierer

TID: Tirsdag 11. mai, kl. 13.15 - 15.30

STED: STK, Gaustadalléen 30 D, rom 420

INNLEDER: Katrine Fangen, seniorforsker, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.

VÅRENS SEMINARPROGRAM

Katrine Fangen er sosiolog. Innlegget på dette seminaret er basert på et pågående EU-finansiert forskningsprosjekt om inkludering og ekskludering av unge voksne innvandrere i syv europeiske land.

FAGLIG ANSVARLIGE: Helene Aarseth og Harriet Bjerrum Nielsen, STK

International research symposium: Gender in time

TIME: Wednesday May 19 at 10am - 5pm, Thursday May 20 at 9.15am - 4pm

PLACE: Harald Schjelderups hus (Department of Psychology), Forsamlingsalen, Forskningsveien 3 A

SPEAKERS: Janet Holland, Professor, London South Bank University, Rachel Thomson, Professor, Open University, Karen Henwood, Professor, Cardiff University, Bren Neale, Professor and Dr. Sarah Irwin, both Leeds University. From STK: Harriet Bjerrum Nielsen, Professor, Helene Aarseth, Postdoctor, Ph.D-students Helene T. Godø, Ingunn Eriksen and Stian Overå.

This conference will explore what generates changes in gender structurally, culturally and personally, and how this might be illuminated through the inclusion of time as an empirical experience, analytic category and methodological strategy. The symposium will bring together a number of speakers from two comprehensive empirical projects working longitudinally, cross-sectionally or biographically with changing gender identities and gender relations: The UK-based project *Timescapes* and the project *New world, old gender?* at STK.

Participation fee NOK 300. Registration by electronic payment marked 'Gender in time' within May 1 (limited participation). For payment instructions and programme, please see http://www.stk.uio.no/English/seminarprogram_eng.html

ORGANISERS: Harriet Bjerrum Nielsen and Helene Aarseth, STK

Nordisk forskersymposium: Seksualitet – kulturelle og politiske utfordringer

TID: Torsdag 27. mai, kl. 09.15 - 16.30

STED: Eilert Sundts hus, A-blokka, auditorium 3

INNLEDERE: Sara Edenheim, forsker, Umeå Universitet og Don Kulick, professor, University of Chicago.

Hvordan blir rådende fortellinger, forståelser og kunnskap om seksualitet produsert, situert og representert i samtiden? Hvordan kommer dette til uttrykk innen ulike kontekster, det være seg det sosiale, litterære, kunstneriske, populære, vitenskapelige eller politiske? Dette symposiet gir et dypdykk i et knippe av aktuell seksualitetsforskning og debatter. For mer informasjon om programmet, se <http://www.stk.uio.no/formidling/seminarprogram.html>

Påmelding merket 'Seksualitet: kulturelle og politiske utfordringer' sendes pamelding@stk.uio.no innen fredag 30. april.

FAGLIG ANSVARLIGE: Wencke Mühleisen, Universitetet i Stavanger/ STK og Tone Hellesund, Rokkansenteret, UiB.

JUNI

International Colloquium: Scholarship and movement

TIME: Friday June 18 at 10.15 - 12.00am

PLACE: Rådssalen, The administration building, Blindern

SPEAKERS: Elisabeth Schüssler Fiorenza, professor, Harvard University, Irmtraud Fischer, professor, University of Graz and Jorunn Økland, professor, STK

The Colloquium focuses on the historic emergence of feminist biblical studies in the 20th century as an academic discipline. It seeks to trace the intellectual history, institutional development and theoretical approaches of feminist biblical studies in different parts of the world.

This Colloquium is part of a closed conference organized by the project *Gender, Canonicity and Critique*. Those interested in participating in the whole conference, June 18- 20, please contact Jorunn Økland directly to jorunn.okland@stk.uio.no.

There will also be an open reception on Friday evening at 19 pm at Centre for Gender Research. For the reception please sign on to pamelding@stk.uio.no, marked 'Reception Colloquium', before June 10.

For more information on the full conference program please check our web page: http://www.stk.uio.no/English/seminarprogram_eng.html

ORGANISER: Jorunn Økland, STK

Familierettslige utfordringer i det multikulturelle samfunnet

I desember arrangerte STK et vellykket seminar om *Legal Responses to Women and Multiculturalism* sammen med Avdeling for kvinneverett, barneverett, diskriminerings- og likestillingsrett (KVIBALD).

Av Hilde Sandvik, IAKH, Institutt for arkeologi, konservering og historie, UiO
hilde.sandvik@iakh.uio.no

Med et klart kjønnsperspektiv var konklusjonen at å innføre sharia i vesten som et alternativ for muslimer i familierettslige spørsmål *ikke* er et svar på utfordringene i det multikulturelle samfunnet. Innlederne slo fast at mange innvandrerkvinner slett ikke ønsker å bli behandlet etter varianter av islamsk lov. De ønsker å leve under samme lov som andre statsborgere.

Hvilken lov skal gjelde?

Skilsmisse var et av emnene på seminaret. Det er en populær oppfatning at muslimske kvinner har store problemer i vesten i dag fordi deres menn kan si *talaq talaq talaq* og så regnes som skilt uten noen rettslig prosedyre, eller omvendt at muslimer som har oppnådd skilsmisse etter vestlig lov ikke regnes som skille i det pakistanske samfunnet. Noen har tatt til orde for at løsningen er å innføre sharia eller la islamske råd få domme i familierettslige spørsmål.

Seniorforsker Rubya Mehdi fra Juridisk fakultet i København stilte seg kritisk til en slik løsning fordi den lett vil sementere utviklingen av en rettsoppfatning som pågår både innen islamsk rett og innen innvandrerbefolkningen. Hun viste til reformene i pakistansk familierett gjennom 1900-tallet og opp i vår tid. I innvandrerbefolkningene i Europa er der svært ulike oppfatninger om det er ønskelig å skulle gå inn for prinsipper om særlige rettsregler for de mange innvandrergruppene i det multikulturelle samfunnet. I noen grad bygger dessuten oppfatningen av hva som er 'islamsk lov' på helt lokal sedvane og praksis, uten forankring i lov eller offisielle lovfortolkninger. Mehdi påpekte også det paradoksale i at noen av de tradisjonelle lovene som påberopes i dag er det britiske kolonistrets konstruksjoner av familielov for henholdsvis hinduer og muslimer. Dette lovverket var allerede i samtiden kritisert for en mengde misforståelser. Mehdi viste til at i Danmark mener yngre pakistanske innvandrerkvinner at det holder å være skilt etter dansk lov, mens noen fortsatt insisterer på å være 'skikkelig' skilt etter islamske ritualer. Hun viste til hvordan det var mulig å forene prinsippet om likhet for

loven med ritualer i trossamfunn som å velsigne ekteskap eller confirmere skilsmisser.

Bevisstgjøre rettighetene til innvandrerkvinner

Forsker Lene Løvdal, fra Juridisk fakultet i Oslo viste hvordan komparativ juridisk metode kan brukes i rettsvister om formuesforhold. Hun gjennomgikk et utvalg saker fra norsk, svensk, fransk og engelsk rett og viste hvordan problem oppstår når dommere ikke forsøker å forstå konflikter eller ikke skaffer seg kunnskap om ekteskapskontrakter i andre land. Løvdal viste hvordan en mulighet i forhold til norsk rett kan være å anvende prinsippet om skjevdeling av ektefellers formuer for pakistanske ekteskapskontrakter om mahr, morgengave for å oppnå en rettferdig ordning. Overraskende nok var det svært få relevante saker om dette problemet; bare to fra Norge, tre fra Sverige, to fra Frankrike og to fra England.

Kvinneveretts metode viste igjen sin styrke. Heller enn å ta utgangspunkt i rettslig systematikk, har juristene gått til innvandrerkvinnen og spurt hva som er problemene. Stipendiat ved Senter for tverrfaglig kjønnsforskning Farhat Taj forklarte at rettslige problemer kan løses på mange måter. Ofte er det snakk om å høyne innvandrerkvinnens rettslige kunnskaper og bevissthet om hvilke rettigheter kvinner har både etter islamsk og norsk lov. Denne typen arbeid drives blant annet av Pakistansk kvinneforening, PKF, fortalte foreningens leder Tahira Iqbal. Kvinnegruppene har gode erfaringer med dette. Noen ganger er det nødvendig med retts hjelp og da har lavkostnadstilbud som Fri retts hjelp og Juridisk rådgivning for kvinner vært gode å ha.

Seminaret ble avsluttet med kommentarer fra professor Anne Hellum, Avdeling for kvinneverett og professor Hege Skjeie, Institutt for statsvitenskap, begge fra UiO. I den påfølgende debatten ble behovet for et kontekst-sensitivt diskrimineringsvern som kan ta hensyn til ulike grupper kvinners liv og rettsforhold framhevet av mange. ♦

Flerstemt feminisme eller søsterskap til besvær?

I 2009 feiret to markante og historisk viktige kvinneorganisasjoner jubileum; MIRA-senteret fylte 20 år og Norsk kvinnesaksforening (NKF) fylte 125 år. Kan feministiske kvinneorganisasjoner samarbeide på tvers av majoritet og minoriteter? Hva er erfaringene og hvor er mulighetene? I anledning 125-årsdagen, arrangerte NKF og Femmettverket seminaret *"Flerstemt feminisme, eller søsterskap til besvær?"* som nettopp hadde dette som tema.

Av Monica Five Aarset, PhD-stipendiat, Institutt for samfunnsforskning
monica.f.aarset@samfunnsforskning.no

Den amerikanske sosiologen Michael Kimmel forteller ofte om en episode fra et seminar han deltok på om feministisk teori: En hvit kvinne forklarer en svart kvinne om hvordan deres felles erfaringer med kvinneundertrykkelse binder dem sammen i et søsterfellesskap. "Alle kvinner deler den samme opplevelsen" sier den hvite kvinnen. Den svarte kvinnen reagerer med å stille den hvite kvinnen et spørsmål: "Når du våkner om morgenen og ser deg i speilet, hva ser du da?". - "Jeg ser en kvinne". "Det er problemet", svarer den svarte kvinnen, "Jeg ser en svart kvinne. For meg er rase synlig. Å være hvit er å inneha en privilegert posisjon og derfor blir rase usynlig for deg. Det er et privilegium å ikke behøve å tenke på rase hele tiden".

Denne historien illustrerer sentrale poenger i det som ofte blir kalt den tredje bølgen feministisk teori. Et kritisk blikk blir rettet mot hvite middelklassefeministers vane med å snakke på vegne av kvinner som sådan. Kvinner med andre bakgrunner og erfaringer enn majoriteten, utfordrer majoritetsfeminister til å bli bevisst den privilegerte situasjonen de snakker og handler ut fra. Gjennom blant annet postkolonialistisk teori

og interseksjonelle perspektiver fremmes et mer differensiert maktbegrep, i stedet for et ensidig begrep der premisset er at kvinner blir undertrykt av menn.

Å være kvinne er viktigere enn å være svart?

På seminaret var forholdet mellom minoritets- og majoritetsfeminisme og minoritets- og majoritetskvinneorganisasjoner i fokus. Her var også refleksjon rundt hvilke posisjoner man snakker fra et sentralt poeng. Med utgangspunkt i forskningsprosjektet FEMCIT om kvinnebevegelsen i Europa, holdt førsteamanuensis Line Nyhagen Predelli, Loughborough University, og professor Beatrice Halsaa, STK, innlegg om forholdet mellom majoritets- og minoritetsfeminisme i Norge. Nyhagen Predelli ga en historisk oversikt over forholdet mellom kvinneorganisasjoner med kvinner med innvandrerbakgrunn og kvinneorganisasjoner med majoritetskvinner fra 1970-tallet og frem til i dag, mens Halsaa's innlegg omhandlet forholdet mellom samiske feminister og majoritetsfeminister. Begge innleggene pekte på utfordringene i det å stå i en dobbelt

Dansegruppa URUKUNDO optrådte på NKFs seminar på Litteraturhuset om Flerstemt feminisme eller søsterskap til besvær 15. oktober 2009.

Foto: Øystein Sjøby/Samfoto

Det er ikke ofte leikarringer opptrer på faglige konferanser.

posisjon, som kvinne og som etnisk minoritet.

Mens antirasistisk arbeid har vært fokus for mange minoritetsfeminister har etnisitet og kvinnesak i mindre grad blitt sett på som noe som henger sammen blant majoritetsfeminister. Selv om Nyhagen Predelli pekte på en tendens til økt samarbeid og dialog, og en økende bevissthet blant majoritetskvinner om deres privilegerte posisjon, viser intervjuene Beatrice Halsaa og Cecilie Thun har gjort i forbindelse med FEMCIT-prosjektet, at påstander som ”det å være kvinne er viktigere enn å være svart” fortsatt formuleres blant enkelte majoritetsfeminister. Kimmels historie har med andre ord overføringsverdi til forholdet mellom majoritetsfeminister og minoritetsfeminister i Norge, også i dag.

Søstersolidaritet

Hva er feministiske saker? Og hvor og hvordan finner man søstersolidaritet? Er det slik at majoritetsfeministiske saker blir ansett for å være politiske, mens minoritetskvinnens saker er kulturelle? Når problemstillinger relatert til etniske minoritetskvinner kun knyttes opp til aspekter i kvinnesaken ’egen kultur’ medfører det at temaer som strukturell rasisme og diskriminering ikke oppfattes som kvinnesak, og de usynliggjøres. Samtidig kan det føre til en isolering av minoritetskvinner ved for eksempel at vold i nære relasjoner blant etniske minoriteter blir sett på som så vanskelig at majoritetsfeminister holder seg unna i redsel for å stigmatisere. Shilan Shorsh, leder i Selvstendig Demokratisk Kurdisk Kvinneforening i Bergen, trakk dette frem i sin kommentar.

Et annet tema som ble trukket inn i diskusjonen, og som også ble diskutert på femm-seminaret *Rettighetsinformasjon for innvandrerkvinner: Hva gjøres og hva krever FNs kvinnekonvensjon?* tidligere i høst, er Utlendingslovens betydning for innvandrede kvinners situasjon. Regler relatert til opphold på selvstendig grunnlag, underholds krav ved familiejenforening og 4-årsregelen ved familieetablering som nå er til høring, virker inn på livssituasjonen til en rekke innvandrede kvinner. Blant andre OMODs leder

Anita Rathore og MiRA-senterets leder Fakhra Salimi oppfordret majoritetskvinneorganisasjoner til å se at problemstillinger relatert til innvandring også er feministiske problemstillinger. Videre til å ha et bevisst blikk på hvordan lovgivningen kan være med på å gjøre kvinner, som allerede befinner seg i en utsatt situasjon, enda mer sårbare. Majoritetskvinneorganisasjoner ble oppfordret til å lese høringsutkast og gi høringsuttalelser i denne typen saker, og ikke kun overlate det til organisasjoner med et eksplisitt fokus på innvandrere og etniske minoriteter.

I forlengelsen av at majoritetsfeminister ble utfordret til å engasjere seg i spørsmål knyttet til for eksempel Utlendingsloven, pekte Hadia Tadjik, stortingsrepresentant for AP, på viktigheten av at politikere med etnisk minoritetsbakgrunn får engasjere seg i, og uttale seg om, saker som ikke kun omhandler minoritetsspørsmål – at de ikke kun blir ’minoritetspolitikere’.

Minoritet & majoritet - og kulturelle innslag

Dansegruppen URUNKUNDO fra Foreningen for Rwandesere i Norge stod for et flott kulturelt innslag på seminaret. Diskusjon om kulturalisering og isolering av minoritetsfeministiske problemstillinger tatt i betraktning: Det kan være verdt å spørre seg om hvorfor kulturelle innslag med dans og musikk fra Afrika eller Asia kun forkommer på seminarer og konferanser som eksplisitt omhandler innvandring og etniske minoriteter, og ikke på seminarer med et mer ’mainstream’ fokus. Når får vi se denne typen innslag på seminarer og arrangementer som ikke eksplisitt handler om etniske minoriteter? Eller for den saks skyld, oppleve hvite majoritetskvinner danse leikarring iført bunad på en faglig konferanse?

Til slutt

Hva Kimmel selv svarte da han ble spurt om hva han så i speilet? - ”Jeg ser et Menneske. Som en hvit middelklasse mann har jeg ikke klasse, ikke rase og ikke kjønn.” ♦

Festseminar for Anne Wichstrøm

– en nestor i kunsthistorisk kjønnsforskning

I blant er seminarer en skikkelig fest – med velopplagte forelesere, foredrag som både gir ny kunnskap og vekker til ettertanke, og med diskusjoner som mer enn å profilere den enkelte, bidrar til utvikling av felles forståelse. Seminaret som ble holdt til ære for kunsthistoriker Anne Wichstrøm 5. september, var et slikt seminar. Det var en gave til henne, men også til oss som hørte på. I fokus sto kunst, kjønn, kropp, kanon og modernisme.

Av Anne Birgitte Rønning, styreleder, STK
a.b.rønning@ilos.uio.no

Anne Wichstrøm har lenge vært en nestor i norsk kunsthistorisk kjønnsforskning. Hun introduserte kjønnsperspektivet i norsk kunsthistorisk forskning tidlig på 1980-tallet og er kjent også utenfor academia for sine gjennomdokumenterte og vakre bøker om norske kvinnelige kunstnere, *Kvinner ved staffeliet* (1983), *Oda Krohg: et kunstnerliv* (1988) og *Kvinneliv, kunstnerliv* (1997).

Seminararrangementet sier mye om Anne Wichstrøms egen virksomhet; det var åpent for alle og samlet fullt auditorium 2 i Georg Sverdrups hus en lørdag med nydelig høstvær. De to initiativtakerne og seminarlederne, postdoktor Kristine Kolrud ved UiO og doktorgradsstipendiat Signe Endresen ved Stockholms universitet, har begge tidligere blitt veiledet av Anne Wichstrøm. Som medarrangører hadde de fått med seg Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk, Senter for tverrfaglig kjønnsforskning og nettverket CORPUS *The Bodily Turn: Gesture, Gender and Sensation of the Art*.

De ni inviterte foredragsholderne var kollegaer og norske og internasjonale samarbeidspartnere, og de la frem sine forskningsbidrag for en hovedperson som lyttet og deltok i diskusjonen. Innleggene spente vidt, fra norsk kirkekunst i middelalderen til portretter i amerikansk samtidskunst, fra kvinnelige mesener i italiensk renessanse til norske kvinnelige forfatters posisjonering i dag. Problemstillingene som ble reist er grunnleggende i estetisk kjønnsforskning: det handlet om representasjoner av kroppen, kjønn og offentlighet og forholdet mannlig – kvinnelig i modernisme og *avantgarde*-kunst.

Kroppen og kjønn

Anna Lena Lindberg, dosent ved Lunds universitet, diskuterte de mange fremstillingene av nakne kvinnekropper i nordisk avantgardekunst i det 20. århundre. Den nakne kroppen er motiv i billedkunsten fra antikken til i dag, men mens fremstillingen av mannskroppen har vært knyttet til forestillingen om spenst og balanse, der kjønn ikke har vært mer i fokus enn andre kroppsdeler, er den nakne kvinnen

Foto: Siri Lindstad

Professor Anne Wichstrøm, Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk (IFIKK), UiO.

en *Venus pudica* (den blyge Venus), der fokus nettopp rettes mot det nakne kjønnnet ved gesten som tilslører det. Allerede på Aleksander den stores tid fungerte aktstudier som lim i homososiale kunstnergrupper, og den samme funksjonen ser det ut til at kvinnekroppen får tidlig i det 20. århundre, mente Lindberg, som så de moderne pudica-fremstillingene som mulig uttrykk for mannlig kunstneres behov for kontroll og

svar på trusselen fra kvinnefrigjøringen. Også professor Lena Liepe fra Universitetet i Oslo snakket om kroppsfremstillinger, men hennes foredrag knyttet an til Wichstrøms tidlige forskning på kirkekunst og Liepe analyserte fremstillingen av kropper i frontalmalerier fra middelalderen. Det fremste ikonet er Kristi kropp, og det kroppslige er koplet til læren om transsubstansiasjonen, dvs. hvordan Kristi kropp og blod blir noe som mennesket selv kan gjøre til sin kropp. Kjønn er av mindre betydning her, men det finnes også middelalderfrontaler med fremstilling av kvinnekropp, nemlig *Maria lactans*, jomfru Maria med barnet ved sitt bryst. En helt annen vinkling på kroppsrepresentasjoner hadde Signe Endresen i sitt foredrag om Edvard Munchs billedserie "Det grønne værelset". Den samme kvinneskikkelsen finnes i ulike posisjoner i bildene, og forskningen har gjerne vært opptatt av modellen for kvinneskikkelsen, og særlig betydningen Tulla Larsen hadde for Munchs biografi, men Endresen brukte filmskaperens forståelse av 'casting' og så kvinnemodellen som en slags 'star persona' i Munchs billedverden.

Kvinner tilpasningsstrategier til modernismen

Flere av de utenlandske gjestene diskuterte problemstillinger knyttet til kvinnen og den mannlige avantgarden, med fokus på de kvinnelige kunstnernes ulike tilpasningsstrategier til modernismen og avantgarden. Forsker Margareta Willner-Rönholm ved Åbo landskapsmuseum presenterte kvinnelige kunstnere i skyggen av *Pro arte*-bevegelsen i Åbo i 1920-årene – en tid da kvinnerepresentasjonen i utstillingene var på et lavmål mellom to høyder i 1890- og slutten av 1930-tallet. Hun dokumenterte hvordan kvinnelige kunstnere likevel var aktive og banebrytende på så mange andre måter enn det en strengt estetisk formvurdering får frem – her var for eksempel de første kvinnelige kunstproletærene og de første kvinnelige kunstnerne i Finland som ikke kom fra overklassen. Mens den finske forskeren var opptatt av bredden og mangfoldet i kvinners kunst i skyggen av modernismen, analyserte Patricia Berman, professor ved Wellesley College i Boston, én enkelt kvinnelig kunstners posisjonering, nemlig Elaine de Kooning. De Kooning var kunstner og betydningsfull kunstkritiker i etterkrigstidens New York, en periode som ellers er preget av hanekampen mellom to mannlige kritikere: Jackson Pollock og Willem de Kooning, Elaine de Koonings mann. Berman viste hvordan Elaine de Kooning skrev og malte seg inn på den mannlige banehalvdelen, blant annet gjennom sine studier av maskulinitet, som i portrettet av John F. Kennedy og maleriet av basketballspillere 'in action'. En helt annen strategi

valgte Alice Neel, også basert i New York, som Tamar Garb, professor fra University College i London snakket om. Alice Neel valgte portrettet – en sjanger som ikke har vært særlig anerkjent i det 20. århundre, utfordret av fotografiet, og dobbelt devaluert gjennom tilknytningen til kvinnelige kunstnere og realisme. Portrettet gav Neel mulighet til en utforskning av det menneskelige; hun tilbrakte lang tid med den som skulle portretteres, samtalte mens hun malte og var opptatt av det gestiske i skikkelsen hun fremstilte. Portrettene hennes er originale, realistiske og ekspresjonistiske, og Garb så det som et opprør mot samtidens modernismehegemoni.

Kvinner i kunstoffentligheten

Kvinner i kunstoffentligheten var tema for tre svært forskjellige norske bidrag, som alle også diskuterte kanoniseringsmekanismer. Professor Jorunn Veiteberg, Kunsthøgskolen i Bergen, snakket om Ambrosia Tønnesen, norsk kvinnelig billedhugger som var den første kvinnelige kunstner i Norden som fikk et stort monument plassert i det offentlige rom – hennes statue av I. C. Dahl ved Vestlandske kunstindustrimuseum fra 1902. Tønnesen regnet selv I. C. Dahl-arbeidet som sitt mesterverk, men i ettertiden er hun mest kjent for mindre byster og relieffer, og Veiteberg knyttet dette til kjønnede oppfatninger av smak og genialitet. Kristine Kolruds foredrag dreide seg om hertuginne Maria Christina som var regent og kunstmesen i Savoy på 1600-tallet. Maria Christina er langt mindre kjent enn sin mor, Maria av Medici, som brakte florentinsk kunst til Paris, men også Maria Christina satte sitt preg på byen hun levde i, Torino, og Kolrud etterlyste studier av kanoniseringsmekanismer også når det gjaldt kunstmesener. Er det fordi hun var dronning i Paris, eller fordi hun ble portrettert av Rubens, at moren huskes, mens datteren bare er viet lokalhistorisk interesse?

Med referanse til Anne Wichstrøms og sin egen forskning på kvinnelige utøvers plass i 1800-tallets kunst- og litteraturoffentlighet, diskuterte litteraturprofessor Irene Iversen fra Universitetet i Oslo om begrepene og teoriene som ble utviklet og brukt i denne forskningen er til hjelp eller hinder for å forstå det nye som foregår i samtidslitteraturen og den nye kunstoffentligheten. Det moderne kunst- og litteraturfeltet preges av iscenesettelse og selvspill, som kanskje overskrider de dikotomiene som var utgangspunktet i den tidligere forskningen. Iversen stilte spørsmålet om ikke begreper som 'kjønnskister', for å beskrive offentligheten, paradoksalt nok kan komme til å fastholde noen barrierer som det for kunstnerne selv er viktig å bryte. ♦

Kamper om forfatterskap

Statusen som forfatter er kunstverdenens mest prestisjefylte posisjon. Hva skal til for å kunne kalle seg og bli oppfattet som forfatter? Hvordan forstås statusen som forfatter i ulike kunstarter? På hvilke måter er forfatteren en kjønnet posisjon?

Av Sigrid Røyseng, FOU-rådgiver i Norsk kulturråd
sigrid.royseng@kulturrad.no

STKs seminar i november, *Kamper om forfatterskap* – i litteratur, populærmusikk og opera, satte søkelyset på hvordan forfatterposisjoner konstrueres, tilegnes og oppfattes innenfor ulike kunstarter.

Kvinnelige forfattere på stram line

Forfatteren er en figur vi først og fremst kjenner fra litteraturen. Seminaret startet med to innledninger som på ulike måter belyste hvordan forfatteren er en sterkt kjønnet posisjon i den litterære offentligheten. Først ut var stipendiat ved STK, Unn Conradi Andersen. Hun illustrerte med utgangspunkt i sin masteroppgave *Mellomrom* og boka *Har vi henne nå?* hvordan anerkjennelsen av kvinnelige forfattere avhenger av deres evne til å balansere på stram line i forholdet mellom det private og det offentlige, det partikulære og det universelle. Mens den litterære offentligheten anerkjenner noen erfaringer som universelle og viktige, betraktes andre som private og partikulære – og dermed av lavere litterær verdi. Andersen påpekte at litteratur skrevet av kvinnelige forfattere påfallende ofte oppfattes som privat. Med resepsjonen av forfatterskapene til Marie Takvam og Vigdis Hjorth som eksempler viste Andersen imidlertid hva kvinnelige forfattere kan bringe inn i den litterære offentligheten uten å miste anseelse, og at dette har endret seg over tid. Medieoffentlighetens aksept for å spille ut det som oppfattes som spesifikt kvinnelig og privat har endret seg. Slik ble Marie Takvam langt på vei desavuert som forfatter av sin tids medieoffentlighet, mens Vigdis Hjorth har fått økt sin anseelse som forfatter parallelt med at hun har utviklet et drevent spill med mediene.

På kvinnedagen i 2009 utga Brit Bildøen boka *Litterær salong*. Boka gikk rett inn i en pågående debatt om kvinner i kunsten. I sin innledning viste Bildøen flere eksempler på hvordan kvinnelige forfattere tilkjennes lavere litterær prestisje enn mannlige forfattere. Kvinnelige forfattere får sjeldnere priser enn sine mannlige kolleger. Kvinner er sjeldnere

Illustrasjonsfoto: Anders Lien

representert på de ulike variantene av lister over 'beste utgivelser' som mediene stadig lager. Bildøen pekte også på at de adjektiver som brukes for å utpeke mannlige forfattere som store forfattere, ofte er utenkelige å bruke om kvinnelige forfattere. En kvinnelig forfatter blir for eksempel ikke omtalt som en ruvende forfatter, men gjerne som frodig. Bildøen mente at det er enkelt å påvise de kjønnede strukturene i det litterære feltet, men at det er vanskelig å forklare dem. Hun antydte imidlertid at kvalitetsbegrepet ofte fungerer som et skjold mot kjønnsdiskriminerende holdninger. En viktig intensjon med boka *Litterær salong* var å skape en motvekt mot mannsdominansen i det litterære feltet. Boka er en lesning av ti kvinnelige forfattere som Bildøen har tildelt hver sine dyder. Dydene fungerer som inngang til de ulike forfatterskapene og spenner fra overmot til råskap, og fra distraksjon til skamløshet – dyder som tradisjonelt ikke har blitt oppfattet som spesifikt kvinnelige.

Sound og groove som forfatterskap

Et sentralt punkt i Anne Lorentzens avhandling *Fra 'syngedame' til produsent* er at mens populærmusikkens forfatterskap lenge har vært knyttet til å skrive tekst og melodi, har forfatterskap de senere årene i økende grad blitt forbundet med elementene sound og groove. Denne endringen sto sentralt i seminarets to innledninger om forfatterskap i populærmusikken.

Anne Lorentzen, nå postdoktor ved STK, viste hvordan orientering mot tekst og melodi kan forstås som en forgrunnsdiskurs som tilkjenner tekstforfatter og komponist forfatterskap, mens orienteringen mot sound og groove kan forstås som en bakgrunnsdiskurs som tilkjenner produsenten forfatterskap. Disse diskursene står mot hverandre og bidrar til at forfatterskap er noe som er forbundet med strid og usikkerhet. Denne striden har flere dimensjoner. For det første har den en symbolsk dimensjon som dreier seg om hvem som skal oppfattes som skaperen av musikken. For det andre har striden en estetisk dimensjon som handler om hva som utgjør det 'egentlige' verket. For det tredje har striden en teknologisk dimensjon som handler om hvilke teknologier som forbindes med populærmusikalske forfatterskap og hvilken betydning det tillegges å ha 'hands on'-kontroll på teknologiene. For det fjerde har striden en økonomisk dimensjon som handler om hvordan eierandelene skal fordeles mellom ulike bidragsytere. Endelig har striden en kjønnset dimensjon som handler om hvorvidt kvinnelige artister er 'syngedamer' eller om de kan

'skru musikken sin sjøl'. Lorentzen la imidlertid vekt på at bakgrunnsdiskursens økte betydning ikke bare skaper et press og en usikkerhet for kvinnelige musikere. Orienteringen mot groove og sound har konsekvenser for alle som skaper populærmusikk, uavhengig av kjønn.

I sitt innlegg forfulgte professor i musikkvitenskap ved UiO, Anne Danielsen, videre forskyvningen i det populærmusikalske landskapet, som Lorentzen redegjorde for i sitt innlegg. Gjennom flere musikkseksempler fikk seminardeltakerne et konkret inntrykk av hvordan forskyvningen fra forgrunnsdiskursen til bakgrunnsdiskursen kan høres i ulike populærmusikalske bidrag. Danielsen la vekt på at overgangen til å tilkjenne groove og sound forfatterskap ikke bare må ses i lys av kjønnsdimensjonen. Den økte vektleggingen av groove og sound innebærer en interessant aktualisering av etnisitet eller rase, ettersom sound og groove forbindes med en afroamerikansk musikktradisjon. Danielsen reflekterte videre over hva det er som driver fram forskyvningen fra forgrunnsdiskursen til bakgrunnsdiskursen. Er endringen teknologidrevet? Eller er den et uttrykk for at når kvinner erobrer låtskriverposisjonen, så devalueres denne posisjonen og anerkjennelsen som forfatter forflyttes videre til sound og groove? Hva blir i så fall neste populærmusikalske trend? Danielsen påpekte at disse endringene ikke bare kan reduseres til en kjønnskamp.

Operaens forfatterskap som palimpsest (pergament)

Opera omtales gjerne som den mest komplekse av alle kunstarter. I sitt innlegg illustrerte Hedda Høgåsen-Hallesby, stipendiat ved STK, denne kompleksiteten godt. Med utgangspunkt i Richard Strauss' opera *Salome* som Høgåsen-Hallesby arbeider med i sin doktorgrad, utforsket hun ulike elementer i operaen som mulige forfatterskapsposisjoner. Høgåsen-Hallesby pekte både på bibelhistorien operaen bygger på, Oscar Wildes libretto, Richard Strauss' musikk, orkestrets stemme, det visuelle uttrykket og utformingen, og operasangeren som mulige forfatterposisjoner i operaen. For å illustrere hvordan denne problemstillingen kan analyseres i det konkrete verket, viste Høgåsen-Hallesby video av en scene fra en av oppsetningene hun arbeider med. Høgåsen-Hallesby introduserte her palimpsesten som en måte å se sammenkoblingen av de ulike forfatterposisjonene på. Palimpsesten viser til lag på lag av skrift, der opprinnelig skrift er visket ut for å gi plass til ny, men der de tidligere tekstlagene kan komme til syne ved hjelp av kjemiske prosesser. ♦

Å skrive involvert historie

De som har skrevet om 1970-tallets kvinnebevegelse, var selv aktive, engasjerte og involverte i bevegelsen og har hatt et rikt tilfang av kilder – inkludert egne erfaringer. Dagens unge forskere ser på 1970-tallsbevegelsen med avstandsbriller, på godt og vondt. Med kritiske tilbakeblikk fra yngre og eldre forskere, ble den moderne kvinnebevegelsens historie diskutert på STKs seminar om å skrive involvert historie.

Av Tove M. Bolstad, tidligere forsker, Avd. for kvinnerett, UiO
bolstad@botner.no

Hvorfor velger folk det de skriver om, spurte Trine Rogg Korsvik, stipendiat ved STK, i sin innledning til seminaret. Gir mangel på distanse til temaet lett oppbyggelig historie?

Unge forskere har bare skriftlig materiale å forholde seg til ved siden av eventuelle intervjuer med aktørene. Til gjengjeld har de distanse som kan anspore til spennende spørsmål. Kvinnebevegelsen på 1970-tallet er hittil lite belyst i Norge, med unntak av Runa Haukaas *Bak slagordene* fra 1982. Faghistorikere har skrevet om enkeltorganisasjoner, men ikke om den moderne kvinnebevegelsen som sådan. Til å belyse temaet hadde Korsvik invitert tre historikere fra Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH), samt en statsviter og en sosiolog.

Å leve og forske i en politisk bevegelse

Runa Haukaa er sosiolog og har analysert den nye kvinnebevegelsens første ti år. I sosiologien forsker en på det som skjer nært i tid. Hun ville beskrive kvinnebevegelsens indre liv, en prosessanalyse, som er noe annet enn historieskriving. Hennes teoretiske innfallsvinklet var at kvinnebefolkningen var gjenstand for undertrykking i flerdimensjonale samfunnsmønstre, kjønn, klasse, legning, etnisitet, minoritet osv. Kvinnebevegelsens svar på dette var debatt, konfrontasjon, avstandstagen, møter osv. Full kvinnefrigjøring var det enhetlige ønsket som samlet alle.

Ordbruken i organisasjonene ble en avgjørende faktor for hvordan hun avgrenset temaet. Den nye kvinnebevegelsen hadde felles angrepsord: søsterskap, sexisme, bevisstgjøring, kjønnsobjekt, mannsjåvinist osv. Den eldre kvinnesaksforeningen falt utenfor siden dens aksjonsform var høflige henstillinger til myndighetene.

I tillegg til kildegranskningen av interne blad, løpesedler, opprop, artikler osv. intervjuet hun 30 deltakere, som representerte hver sin organisasjon. Å sette grenser for hvem som skulle være med utfordret forskerens lojalitet.

Ansvarsfølelse for de intervjuede er et aspekt i samme lei. At forskeren er involvert kan føre til at hun tror hun vet. Å gi til kjenne at hun er involvert er viktig. I hennes tilfelle ble det klargjort i noen avsnitt i bokens innledning.

Med minnesarbeid som metode

Professor Beatrice Halsaa er statsviter, men har også skrevet mye historie. Fordelen med historieskriving i denne perioden var kjennskapet til detaljer, kontekst, tolkningsrammer osv. Den nye kvinnebevegelsens første tiår var et synliggjøringsprosjekt farget av parolen om at det personlige er det politiske. Kvinneorganisasjonenes historieskrivning skulle ta vare på eget liv, men de bidro også til å skape et 'vi' og til å posisjonere organisasjonene og bevegelsen i samtiden.

Histeskriving 'innenfra' er et identitetsprosjekt. Ulempen ved manglende distanse er at en lett kan overse hvordan omverdenen oppfatter bevegelsen, stille for nærsynte spørsmål og overdrive verdien av egen betydning, sa Halsaa. Hun viste hvordan forfatterens posisjon i varierende grad var diskutert i norske kvinneorganisasjonshistorier, og at de metodologiske konsekvensene av forskerens nærhet til feltet i liten grad har vært tematisert.

Minnesarbeid er et redskap for å tegne ned egne minner og analysere dem. For å kunne reflektere over egen posisjon som forsker, og få fram tatt-for-gittheter. Personlige minner kan også brukes for å løfte fram tabubelagte tema, men det er også en metode som gjør forskeren sårbar. Halsaa har positive erfaringer med minnesarbeid fra FEMCIT, et pågående europeisk prosjekt om kvinnebevegelsen. De fleste forskerne er hvite middelklassekvinner. Minnesarbeidet ble brukt for å få fram egne erfaringer med hvithet og rasialisering.

Struktur i sosiale bevegelser

Seminaret viste at historiefaget i mindre grad enn samfunnsfagene har tradisjon og språk for å reflektere over det å skrive engasjert historie.

Professor Knut Kjeldstadli er historiker og forsker på sosiale bevegelser. Han ga en oversikt over sin analyse. Det

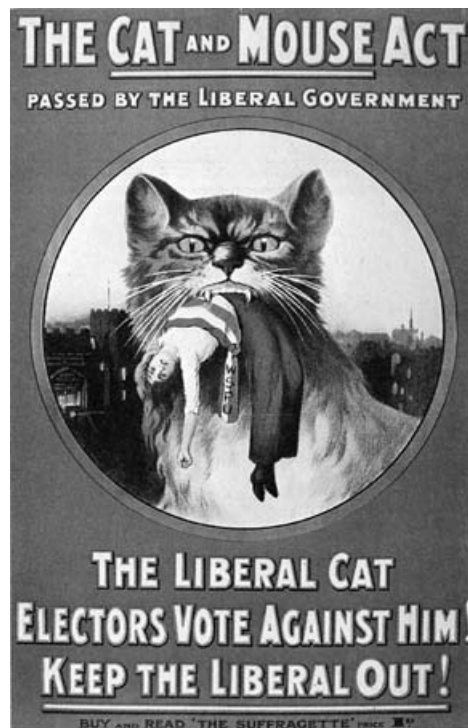
handler om hvem som er medlem i de ulike organisasjonene, deres klasse, kjønn, religion, sosiale nettverk, makronettverk m.m. Det omfatter hvordan ting er, hvordan ting bør være og om strategi. Det handler om ramme, verdensanskuelse, mentalitet m.m. Fra å tolke en situasjon går en mot handling. Det omfatter hvordan organisasjonen styres og hvilke ressurser den har; slik som antall medlemmer, tro, allianser, legitimitet osv, samt hvilket repertoar av handlingstyper organisasjonen har. Skal den være langsiktig i formen eller mer kortsiktig og taktisk?

Motstanderens rolle er av betydning. Kjeldstadli løftet fram året 1884 som eksempel på at ting bruser fram. Kvinnesak, opprettelse av politiske partier og avholdssaken var samtidige rørsler. Hvor lett er det å slåss mot staten i dag, spurte han. I dialog med salen ble svaret at i dag er vi alle staten og kan også endre den innenfra. Ikke så lett å slåss da. Å opprettholde en bevegelse er krevende og det koster. I vår tid med et vell av organisasjoner burde noen prøve å lære seg retrettens kunst, tenker denne seminardeltaker, men ser samtidig at mange organisasjoner venter på ny giv. Historikeren konstaterte at hver bevegelse har sin rytme, sine faser. Det inspirerer til å holde ut også i nedgangstider.

Identitetspolitikk

Professor Gro Hagemann er historiker. Hun trakk fram vitenskapens ethos (Robert K. Merton); grunnlaget forskning bør være tuftet på, blant dem: universalisme, nøytralitet, organisert skeptisisme og originalitet. Vil for eksempel grunnfortellingen om bevegelsen som førte fram til kvinners stemmerett i 1913 holde? Hun etterlyste en debatt mellom vitenskapsfilosofi og vitenskapsosologi.

Hagemann slo fast at opprørs- og legitimasjonsprosessen var politisert forskning. Historien var skrevet ned utenfor den vitenskapelige diskursen, men den var skrevet med engasjement. Hun kalte dette for amatørhistorier og forsikret

Sultestreikende suffragetter i London i 1912 ble møtt med "Katt og mus-loven". Straks de ble løslatt fra arresten, ble de satt inn igjen på nytt så snart de hadde kommet til hektene igjen.

om at det ikke var ment nedsettende og at amatørerne var vel så gode historieforskere, i hvert fall formidlere. Likevel er faglitterær historiefortelling forskjellig fra vitenskap innefor akademia i forskningsfronten. I salen ble det debatt om amatørstempelet og etterlysning av et mer positivt ladet ord.

Troverdig og sann

Forsker Eirinn Larsen, også hun historiker, hevdet at all historieskriving er involvert. Hun tok for seg to kvinnehistoriske tekster og satte dem litt opp mot hverandre; Gro Hagemann (1977): *"Særvern av kvinner – arbeidervern eller diskriminering"* og Elisabeth Haavet (2001): *"Hustruer – fra profesjonell partner til trøstende engel? Ekteskapsidealer og praksiser på 1800-tallet."* Riktig spennende var det at Hagemann selv var tilstede.

Hagemanns tekst handler om hvordan kvinner selv diskuterte forslaget om særvern. Ordene som brukes er den nye kvinnebevegelsens; slik som 'kamp' og 'ta retten sin' osv. Forfatteren er ikke synlig i teksten med

et 'jeg' eller 'vi'. Hun er historiefortelleren som forteller med stor autoritet (for stor?), men stiller noen ganger spørsmål i teksten og faller da litt ut av rollen som objektiv og søkende.

I Haavets tekst er fortellingen fortalt fra 'jeg'-et, dvs. fra Haavet. Utgangspunktet er en avhandling om Nina Grieg, der hun beskrives som for beskjeden og tilbakeholden til at Haavet kan godta det. Historikeren bringer seg selv inn i historien og tolker det usagte. Med utgangspunkt i Jacques Rancière må en forene tre uforenlige krav; det vitenskapelige, det litterære og det politiske i en og samme diskurs for å bli troverdig og sann.

Gjennom seminaret ble det stilt gode spørsmål og konstatert at det er viktig å være åpen om sin rolle i forskningen. Det var spennende å se motsetninger mellom fagene, samt ane vare reaksjoner mellom eldre og yngre. Historien forandrer seg hele tiden ble det sagt. Vi blir eldre og nye kommer til, men hvordan blir en gammel fortelling tolket med nye briller mer sann? Visst er det viktig med åpenhet når stoffet er nært. Det blir ikke mindre viktig ved avstand. ♦

Det hvite stoffet

Melkens muligheter og mektige meningsforbindelser

Lite i vårt samfunn betraktes som like hellig og samtidig så potensielt kontroversielt som brystmelken. I enkelte epoker ansett som fundamental for menneskets eksistens, i andre kontekster sett på med den største skepsis. Som et speil kan altså dette hvite stoffet sladre om samfunnet og tiden som omgir den. Melk var tema for STKs andre seminar om *Kvinnens væsker*.

Av Kari Nyheim Solbrække, Førsteamanuensis ved Institutt for helse og samfunn, UiO
k.n.solbrække@medisin.uio.no

Fortynnende melk

Antropologien har en betydelig tradisjon for å italesette melkens sosiale betydning. I denne tradisjonen plasserte stipendiat Tone Sommerfelt seg og sitt innlegg *Diet fra samme bryst. Antropologiske diskusjoner av brystmelk, tilknytning og ekteskapsmoralitet*.

Med utgangspunkt i feltarbeid fra Wolof-talende folk bosatt nord for Gambia-floden, fikk vi en demonstrasjon av hvordan melkens mening går langt utover det rent ernæringsmessige. Gjennom å gi barnet melk betraktes kvinnen overlegen mannen og hans evne til å påvirke barnets vaner og personlighet. Melken er imidlertid ikke bare god, den kan også overføre dårlige egenskaper, og i verste fall sykdommer og hekseri. Derfor er det også en svært restriktiv bruk av 'fremmede' som ammer for sine barn i dette samfunnet. Tone Sommerfelts hovedpoeng var imidlertid å vise hvordan en etablert tese i antropologisk forskning, om det å die fra samme bryst betyr et totalt ekteskapsforbud, bør nyanseres. Riktignok blir personer diet fra samme bryst (samme kvinne) normalt sett regnet som søskenbarn og kan derfor i prinsippet *ikke* giftes. I praksis er omveiene likevel flere. Blant annet finner ekteskap sted uten fordømmelse mellom såkalte matrilaterale parallellsøskenbarn (søskenbarn hvor forbindelsen går mellom søstre). Morslinjen, som melken bokstavelig talt har sildret gjennom, anses nemlig for 'tynnet' ut ettersom generasjonene går. Sirkulasjon av brystmelk gir altså *ikke* absolutte grenser for likhet og forskjell mellom folk. Tvert imot. Ved å følge den konkrete sirkulasjonen av brystmelken, slik Sommerfelt har gjort, finner man flere ekteskapsinngåelser mellom personer som *har* relasjoner tilbake til samme bryst, så og si.

Illustrasjonsfoto: www.colourbox.no

Den naturaliserte brystmelken

Under tittelen *Å kutte nettverk: Smitte, melk og ikke-pasteuriseringen i Norge* introduserte historikeren Kristin Asdal oss for melkespor i en mer vestliggjort kulturkrets. Tittelen henspiller på hennes undersøkelse av vitenskapeligjøringen av melka i Norge ved inngangen

til 1900-tallet. Et sentralt omdreiningspunkt for hennes analyse var bekymringen blant datidens pediatrikere for den høye spedbarnsdødeligheten. Dette medførte ikke bare en økt oppmerksomhet mot spedbarnsernæring, men også en forsterket interesse for brystmelk, eller kvinnemelk og dens fortrefelighet. Av medisinerne gjerne kalt 'den naturlige melken'. Hyllesten av brystmelken har imidlertid gitt avtrykk inn i langt større og mer komplekse samfunnskontroverser som brystmelkens 'naturlighet' dannes i relasjon til. Asdal vektla fire kontroverser hvor melken opptrådte i fire ulike versjoner. Versjon nummer én var "den ernæringsrike melken". Den var sterkt relatert til legestandens granskning av alvorlige mangelsykdommer (skjærbuk) og blikket mot melk som mulig kurator. Den andre og langt mer negativt ladede versjonen Asdal kretset rundt, "den skitne og smitteframkallende melken", var sterkt relatert til melk som mulig smittebærer for alvorlige sykdommer. Dette omfattet særlig tuberkulose, der bakteriologiens framvekst spilte en vesentlig rolle i å finne kilden til smitte. En tredje versjon kalt den "den frie markedsmelken" var på sin side knyttet til periodens tiltagende økonomisk liberalisme hvor melkedistributør og melkeforhandler i økende grad framstod som viktige identitetsmarkører for forbrukerne. Til sist: datidens syn på kvinnemelken som "det naturligste alternativet" ble også konstituert gjennom versjonen av melk som 'en feminin størrelse', eksemplifisert gjennom veterinærdirektør Malms påpekning av at kvinnens nytte først og fremst ligger i hennes *hjemmetjeneste*. Derav også hans direkte sammenligning av 'kvinnen' og 'kvigen'.

Hellig melk

Flytter vi oss 100 år fram i tid skulle man tro at oppfatningen om brystmelk som ren og evig natur har slått betydelige sprekker. Men sosiolog Anne Lise Ellingsæter viste i sin presentasjon *Amming – grenser for likestilling?* at dette langt fra er tilfelle. Tvert om synes ammingen – og melkens betydning, mer helliggjort enn noen gang. Ellingsæters inngang til temaet var en bekymring for hvorvidt dagens norske ammepolitikk lar seg harmonisere med moderne norsk likestillingspolitikk. Og vice versa. Riktignok har norsk ammepolitikk røtter langt tilbake i historien, men i følge Ellingsæter har det fra norske myndigheters side de siste tiårene vært en kraftig intensivering i å få dreis på kvinners ammepraksis. Ammehjelpen, som var en direkte knoppskyting fra 60-tallets radikale brodd mot industrialisering og kommersialisering av barnemat, har også vært en spydspiss.

Til sammen bidrar denne normaliseringspolitikken til at farskapet og polititiske intensiver for å få far på banen mister gjennomslagskraft. Den gjør også moderskapet til en høyst grenseløs institusjon. Utvidet ammeplikt, tilrettelagt av norske myndigheter gjennom medisinske (morsmelk gir god helse), og maternalistiske (amming skaper sterke bånd mellom mor og barn) reguleringsmodeller gjør med andre ord forestillingen om kvinner som natur ugjennomtrengelig. Vår tids økende barneorientering gir i følge Ellingsæter også rik næring til en slik diskurs. For hvem tør vel nekte *barnet* 'det aller beste'?

Inntagende melkepraksiser

Spranget er vanligvis ikke langt mellom Norge og Danmark. Men i overgangen fra Ellingsæter til seminarets siste innleder, Anne Løkke, utspilte en merkbar forskyvning seg. Stikkord er overgang fra *tvang og disiplinering* til *lyst og nytelse*. Som feministisk inspirert historiker posisjonerte Løkke seg blant annet via begrepet 'biokultur' hvis hensikt er å smyge seg ut av tvangen og trangen til å kategorisere kroppslige fenomener som statisk, versus det sosiale som dynamisk. Kroppen og kroppslige prosesser må snarere tenkes som formet av en tids- og stedsbestemt kultur *innenfor* et biologisk mulig spektrum. Noen av de tidsstedsbestemte kulturer hun selv har undersøkt, er ulike danske landdistrikter og deres ammepraksiser på slutten av 1800-tallet. Utgangspunktet var kraftige variasjoner i registrert spedbarnsdødelighet. Riktignok hadde de nordiske landene på denne tiden verdensrekord i lav spedbarnsdødelighet, men ved et nærmere blikk var det store variasjoner på den danske landsbygda. De sosiale praksisene bak den statistiske variasjonen viste seg å være mangesidig. Et sentralt aspekt er tidspunktet for når barnet ble introdusert for fast føde. I regioner hvor man startet tidlig med dette finner man høy spedbarnsdødelighet, mens der hvor tallene er lave så samsvarer dette med en praksis der det først er ved at barnet *selv* kan gripe maten (fra mors fang) at morsmelken tones ned.

Dette samsvarer med de bedre stilte klassers hang til å betrakte melk fra brystet som en svært sanselig opplevelse. At nytelsen også gjaldt mor var i finere kretser heller ingen fremmed tanke på 1700-tallet. Billedkunst fra den gang bærer også bud om en slik tosidig og lystig forbindelse. Og kan i følge Løkke gi opphav til mer grenseoverskridende teoretiseringer av amming enn hva dagens, ofte mer nødtørftige drøftinger, byr på. Som for eksempel 'kvinnelig potens' eller 'rummelig kvinnelighet'? Med denne spørrende praksis endte seminaret. ♦

(Inn)rammete maskuliniteter

Utgangspunktet for seminaret var Erving Goffmans begrep om 'framing' anvendt på maskuliniteter og mannsforskning. Spørsmålet var både hvordan gutter og menn 'innrammes' – og om denne prosessen 'rammer' de involverte i mer negativ forstand. Undertegnede ble bedt av Øystein Gullvåg Holter om å gi noen kommentarer.

Av Ragnar Næss, arbeidslivsforsker og filosof, Pertinaxgruppen
rnpost@online.no

Det var interessant å være med i en faglig setting av en type jeg ikke har deltatt i siden begynnelsen av 90-tallet, da jeg var med i nettverk for mannsforskning på Arbeidsforskningsinstituttet.

Mens jeg da syntes det var viktig og nødvendig å sette

mannlighet (og kjønn som også var 'nytt') på dagsorden som forskningsmessig tema, opplevde jeg som mann at forskningen hadde et for ensidig feministisk verdigrunnlag. Som aksjonsforsker syntes jeg at den akademiske innpakningen stengte for eksplisering av den eksistensielle og emosjonelle relasjonen til feltet, noe som er en forutsetning både for ekte forståelse og handling. Når det var tilløp til konflikt og kjønnets emosjonalitet i nettverket, var det som om deltakerne tok tilflukt

i en forsert 'objektivitet' på en måte som hindret dynamikk og påfølgende kreativitet. Var denne tendensen ekstra sterk fordi vi behandlet et følsomt tema? Jeg fant meg ikke til rette i dette og reagerte annerledes på temaene og deltakerne (på nettverkets seminar Kropp og kjønn i 1990 pådro jeg meg eksempelvis en avstandsforelskelse som varte over flere år).

Helseparadigme

Jeg så på ansiktene rundt meg under seminaret 21. september og synes fremdeles at minespill, kroppsholdning m.m. hos tilhørerne primært reflekterte den lyttende akademiske

forsamling. Det var ingen menneskelige reaksjoner på mannlighet og kvinnelighet, noe som er blodig alvor for oss alle. Dette kan i og for seg være et godt eksempel på Goffmans 'innramming'. Unntaket var Paal Rasmussens angrep på et

'helseparadigme' for barnefødsler som han karakteriserte som overfokuset på mor og derved likestillings- og farsfiendtlig, samt Ingunn Eriksens svar på dette der hun med indignasjon forsvarte helsevesenets fokus på moderskapet og samtidig opplyste at hun var gravid. Forbilledlig. En akademisk debatt om kjønn som ikke lar uenighet om og mellom kjønn formuleres med basis også i det subjektive, berøver seg den

typen interessebasert som historisk sett alltid har vært en side ved viktige nyvinninger. Jeg er uenig med Knut Oftung som kritiserte Rasmussen for å være for polemisk. – På den annen side siden syntes jeg at den tunge feministiske fokuseringen fra 90-tallet var fraværende i seminaret i 2009. Her er det skjedd et fremskritt.

Rammebegrepet

Så meget om gruppedynamikk i seminaret. Seminaret lyktes med en del av formålet, å få opp interessen for rammer og innramming. Holters innledning la fram noen hovedbegreper

i rammeanalysen – vinkling (keying) og fabrikasjon. Men jeg opplevde at det ut fra tiden som var til rådighet ikke ble anledning til å la innramming fremtre som noe særlig mer enn antydninger av det som ligger i andre fagtermer som 'kontekst', 'iscenesettelse', 'kultur' og 'organisering som reflekterer symbolsk dypstruktur'. Jeg tror dette er symptomatisk for problemer som ligger innbakt i den måten seminaret var organisert på: fremlagt empiri og perspektiver kunne bare delvis belyse det særegne ved Goffmans bidrag som heller ikke kunne kaste så meget lys over de forberedte innleggene, og heller ikke inspirere spørsmålsrundene og diskusjonen (som delvis gikk i andre retninger). Misforstå meg ikke – jeg opplever Goffman som en stor teoretiker jeg burde lese oftere og mer av, men igjen er det hans detaljerte beskrivelser av konkrete situasjoner som primært inspirerer, mens rammebegrepet forblir noe vagt.

Treffende enkeltkarakteristikker

Stian Overå og Ingunn Eriksen la frem kvalitativt materiale om gutter i barneskolen og videregående skole. Helene Godø skulle lagt frem noe materiale fra ungdomsskolen men var forhindret fra å komme. Fremleggelsene var mer fokusert på presentasjon av (interessant) materiale enn å trekke ut teoretiske hovedpoenger. De innebar allikevel nyansering eller tilbakevisning av paradigmet om gutter som skoletapere. Videre en påpekning av at det man har antatt var typisk for jenter (eksempelvis egen kropp og dens anretning som uttrykk for legitim kjønnsidentitet) også gjelder for gutter. Fremstillingene handlet like meget om klasse og etnisitet som kjønn. Men mens ulikheter som springer ut av klassemessige forhold ble omhandlet forholdsvis konsist ble det 'etniske' formulert med mer usikkerhet og ble hengende uavklart i luften. Hovedstyrken i innleggene var treffende enkeltkarakteristikker omkring gutters kjønnsidentitet, bilder og informasjon som vil være gode å tenke med videre.

ADHD-diagnose

Aina Olsvold la frem materiale om gutter med ADHD-diagnose. Hovedvekten lå på to temaer: 1) Hvordan guttene selv og omgivelsene omtaler dette med å 'ha' en diagnose, til dels med ganske subtile distinksjoner omkring diagnosen som uttrykk for forventet adferd, et annet navn for 'sykdom', en faktisk egenskap, en unnskyldning for tilkortkommenhet, eller bare som 'noen bokstaver'. 2) Hvordan man forholder seg til medisinerings.

De fleste opplever ADHD som en stigmatiserende diagnose, som en stigmatiserende innramming. Måten de

håndterer det å få diagnosen på varierer, og er avhengig av flere faktorer, blant annet kjønn og klasse. Olsvold trakk frem at noen av guttene og særlig de fra middelklassen går inn i forhandlinger om diagnosen, for eksempel at det er grader av ADHD, mens flere av arbeiderklasseguttene oftere ser ut til å identifisere seg med diagnosen og bruke den som en referanse til å forstå seg selv.

Jeg synes noe av det materialet som ble fremlagt her illustrerte interessante sider ved kjønnsidentitet. Eksempelvis oppfattet en gutt medikamenteringens passiviserende effekt som feminiserende og kjønnsmessig diskvalifiserende. Snart ville han begynne å lukte på blomster og si 'så nydelig...' på en jentete måte. I dette eksempelet ble den kjønnsopolariseringen som ligger til grunn for enhver innramming av mannlighet tydelig, men Olsvold kunne godt sagt noe mer om hvorvidt informant ('Truls') måtte tolkes slik at han med blomsteksempelet primært ekspliserte kjønnsidentitet på en litt karikert måte, eller om han faktisk mente at han selv via ADHD-pillene begynte å forholde seg til blomster slik jenter gjør.

Ritualbegrepet

Paal Rasmussens prosjekt er et aksjonsforskningsprosjekt som dreier seg om å forbedre menns omsorgsevne overfor barn, via bedre tilpasning mellom arbeid og familie. Det har hatt positive resultater for deltakerne. Hans hovedbudskap var allikevel som nevnt kritikk av 'det medisinske paradigmet'. Jeg tror hans påstand - at morsfokuset ekskluderer far og legger grunnen for at mor 'eier' barna og stort sett får råderett over dem i barnefordelingssaker - er riktig og viktig. Dette er eksempel på at menn rammes og ikke bare innrammes. Men bakgrunnen for dette er langt bredere enn helsetiltak under svangerskap. Den tradisjonelle familiens tilpasning til typisk mannsarbeid er en åpenbar faktor, men hele kjønnsosialiseringen må trekkes inn. På den annen side synes jeg hans bruk av ritualbegrepet (beskrivelse av offentlige tiltak under svangerskap som ritualer som konstituerer familien) er interessant, men ville føye til at det finnes mange andre typer ritualer, eksempelvis det å skaffe felles bolig (de unge parene på IKEA, hun gravid, som ser på møbler...). Den helt reelle marginaliseringen av menn som offentligheten står for i familiesammenheng, må ses i et mye bredere perspektiv, eksempelvis i det man uttrykker ved "statsfeminismen", et begrep med åpenbart økende gangbarhet hos mange menn. Her er Rasmussens empiri ett av mange mulige eksempler. ♦

Slør i kryssild

Høstens kryssildsseminar satte fokus på ulike religioners krav om kvinners tilsløring og ble arrangert av Senterets paraplyprosjekt *Kjønn og kanonkritikk*. Hensikten var å analysere tilsløring av kvinner i religionshistorisk sammenheng.

Kari Børresen, professor emirita, Det teologiske fakultet, UiO
k.e.borresen@teologi.uio.no

Politisk hijabdebatt er ofte både historieløs og religionsblind. Derfor er det nødvendig å klargjøre tradisjonelle kjønnsmodeller i de tre varianter av monoteisme fra Midtøsten, nemlig jødedom, kristendom og islam. Her skaper én Gud to ulike kjønn, slik at menn og kvinner har spesifikke funksjoner, rettigheter og plikter. Fundamentalt samspill mellom monoteisme og androsentrisme etablerer Gudgitt kjønnshierarki, hvor kvinner er underlagt menn. Dette uttrykkes klart i Exodus (II Mosebok), 20, 17: "Du skal ikke begjære din nestes hus, hans hustru, hans slave, hans slavinne, hans okse, hans esel eller noe annet som han eier." I følge I Kor. 11, 3-9 påbyr Paulus kvinner å bære slør under Gudstjeneste, med henvisning til at Adam er skapt i Guds bilde, og at kvinnen er skapt for mannen: "Men det er en ting jeg vil dere skal forstå: At Kristus er hver manns overhode, det er Gud. En mann som ber eller profeterer med tildekket hode bringer vanære over sitt overhode; men en kvinne bringer vanære over sitt overhode ved å be eller profetere med utildekket hode – det er like ille som om hun var raket. Hvis en kvinne altså ikke bruker slør, kan hun like godt også klippe håret. Men er det en skam for en kvinne å få håret klippet av eller barbert, da får hun også dekke det til. En mann derimot, han skal ikke dekke sitt hode, for han er Guds bilde og Guds avglans, mens kvinnen er en avglans av mannen. For det er jo ikke mannen som stammer fra kvinnen, men kvinnen fra mannen, likesom det heller ikke er mannen som ble skapt for kvinnen, men kvinnen som ble skapt for mannen" (presist oversatt av Erik Gunnes, *Det nye testamente*, Oslo 1969, 280).

Kvinnen som mannens avglans

I sitt innlegg henviste professor i humanistisk kjønnsforskning, Jorunn Økland, til Paulus' fortolkning av skaperberetningene, jfr. Genesis (I Mosebok) 1, 26-27a; 2, 7, 18-23. Derimot unngikk hun å sitere/kommentere hierarkiet: Gud, Kristus, mann, kvinne, som teologisk premiss for at kvinnen skal besløres fordi hun er mannens avglans. I tidlig kristendom

ble Adams forrang tolket slik at Eva ikke er skapt i Guds bilde, men i frelsesverket forfremmes kvinner til Guds sønner og Kristi brødre jfr. Ef. 4, 13; Ev. Thomas 114. Først fra 300/400-tallet ble kvinner tildelt mannlig Gudlighet allerede i skaperverket. Kirkefedre innførte da en platonisert definisjon til Gal. 3, 28. Denne kjønnsløst inklusive tolkning var normativ i vestlig teologi inntil 1900-tallet, jfr. 1600-tallets salonfeminisme: "l'esprit n'a point de sexe", mens øst-kirken fastholder ukjønnnet Gudlighet. Middelalderens kirkerett påkalte I Kor. 11, 7 for å bestyrke kvinners skapergitte underordning i kirke og samfunn, særlig kvinnekjønnets kultiske inhabilitet (impedimentum sexus). Kvinner kan fortsatt ikke ordineres til prester, jfr. Codex Iuris Canonici (1963, canon 1024) og tilsvarende forbud i øst-kirken.

Økland la vekt på sammenheng mellom slørpåbud og kleskodeks i offentlig og privat virksomhet, særlig i nyere tid. Som humoristisk paradoks foreslo hun å innføre kjønnsnøytral parykk i offentlige verv, jfr. Engelske dommere. For øvrig er besløring av frie menns hustruer og døtre dokumentert som eldgammel praksis både i Midtøsten og i Middelhavsland. Det gjaldt å beskytte menns eiendomsrett til familiens kvinner og å begrense menns frie seksualitet til slavinne og prostituerte, som derfor hadde forbud mot å bære slør. Da Tertullian (død ca. 230) hevdet at alle kristne kvinner skulle besløres for ikke å friste menn, henviste han til Arabias hedenske kvinner. Disse var så dydige at de ikke bare dekket håret, men hele ansiktet. For ikke å bli beskuet kikket de ut med bare ett øye (De virginibus velandis, XVII, 4). Det er viktig å presisere at slør ikke er et spesielt islamsk fenomen. I senantikkk kristendom var besløring særlig utbredt i Bysans og i vest-kirken ble påbudet innskjerpet fra 700-tallet. Først etter II Vatikan-konsil (1962-65) slapp katolske kvinner å dekke håret i kirken, mens nonner stadig skal bære slør. Merkelig nok er disse blitt usynlige i debatten om religiøse hodeplagg!

Kontroll av kvinners seksualitet

Professor i religionsvitenskap ved Malmø Høgskola og seniorforsker ved Christian Michelsens institutt i Bergen, Anne Sofie Roald, ga en grundig innføring i relevante Koran-tekster:

Foto: Cornelius Poppe/SCANPIX

På sokkelesten og med slør på hodet, åpnet dronning Sonja utstillingen 'Islams liv', som skal lære nordmenn mer om islam. Her i samtale med imam Mehboob Ur Rehman i moskéen i Islamic Cultural Centre (ICC) hvor utstillingen fant sted i mai 2009.

Menn skal dempe sine øyekast for å holde sitt kjønnsliv i tømme (24, 30). Kvinner skal gjøre tilsvarende, dessuten trekke sløret (khimar) over sine bryst og ikke vise sin pryd (24, 31). Profetens hustruer og døtre samt de troendes kvinner skal svøpe om seg kledningen (jilbab) for å bli gjenkjent slik at de ikke sjeneres (33, 59). Etter klimakteriet kan kvinner skyldfritt legge bort klærne, men det er bedre om de fortsetter å følge påbud for fertile og giftbare kvinner (24, 60). Disse Koran-vers krever kontroll av både menns og kvinners seksualitet, men fra mannlig synspunkt gjelder det å begrense kvinners sexappeal.

Sammenlignet med Bibelens mange tekster om kvinners Gudgitt underordning har Koranen få eksplisitte utsagn om menns forrang, jfr. 4, 32 og 2, 228. Asymmetriske kjønnsroller aksepteres uten direkte teologisk begrunnelse. Roald viste hvorledes varierende samspill mellom religiøs fortolkning og sosiologisk kontekst fører til ulik praksis, med slørpåbud i Iran, Sudan og Saudi-Arabia, men ikke i Tunis og Tyrkia. Hennes fremstilling av religiøs og politisk argumentasjon, både i muslimske land og i vestlig diaspora, var meget nyttig.

Feministiske krav om nyfortolkning

Seminaret ble avsluttet med livlig debatt om kollektiv og individuell trosfrihet i forhold til sekulære menneskerettigheter og sivil lovgivning.

Fra feministisk perspektiv er min konklusjon at tradisjonelt kristne kjønnsmodeller er minst like problematiske som islamske. Når kvinner i såkalte kristne land har oppnådd større sosiokulturell og politisk autonomi enn såkalt muslimske land, følger dette av islams efterslep i modernisering av førmoderne antropologi.

Både kristne og islamske feministeologer krever nytolkning av normative tekster, men forskjellig skriftsyn spiller en vesentlig rolle for mulig inkulturasjon. Her oppfattes Bibelen som Guds inkarnerte åpenbaring, verbalisert av mennesker og derfor tilgjengelig for historisk-kritisk analyse, mens Koranen oppfattes som Guds preekistente tale/tekst på arabisk, det vil si transkulturelle og metahistoriske åpenbaring. Denne teologiske utfordring til vitenskapelig Koran-analyse (ijthiad) behandles derfor av flere muslimske forskere i Europa og i USA. ♦

Seriemorderen Belle Gunness – et feministisk anliggende?

Noen og enhver vil kunne bli overrasket over at en av verdens verste seriemordere er en kvinne. Nesten like overraskende er det at hun kommer fra Selbu. Men finnes det noen som helst gode argumenter for å gjøre denne kvinnen til et akademisk, eller sogar et feministisk anliggende?

Anne H. Lorentzen, postdoktor, STK
Anne.Lorentzen@stk.uio.no

For meg var dette et sentralt spørsmål da jeg bestemte meg for å sette opp en konsertforestilling om tjenestepiken Brynhild Paulsdatter Størset, alias Belle Gunness, som i 1883 emigrerte til Chicago, hvor hun slo inn på en løpebane med blant annet kontaktannonser og drap som spesialer. Hva jeg fant, var et potensial for å bruke Gunness-figuren som et prisme til å belyse og formidle en rekke tematikker, fra spørsmålet om sannhet, til spørsmålet om hvordan kjønn, seksualitet, genialitet og kriminalitet har vært forstått i et historisk perspektiv.

Alias Belle Gunness – en kvinnelig Jack the Ripper?

En avgjørende innfallsvinkel var filosofen Camille Paglias tilnærming til forholdet mellom kjønn, seksualitet, vold og skaperkraft. Paglias oppsiktsvekkende sitat: "(...) there is no female Mozart, because there is no female Jack the Ripper", sendte meg ut på den reneste detektivjakt i et forsøk på å forstå Paglias resonnement (C. Paglia (2000): *Sex og vold, eller natur og kunst*). Svaret ligger i hennes forståelse av hvordan kroppens anatomi og geografi spiller inn i forhold til hvordan menn og kvinner forholder seg som handlende subjekter i verden. Min umiddelbare respons var å imøtegå utsagnet gjennom å peke på Gunness-figuren. Paglias påstand kan imidlertid ikke enkelt motsies gjennom å vise at også kvinnelige seriemordere finnes. Blant annet fordi det ikke bare er fenomenet seriemord Paglia adresserer, men "ritualistiske buksprettinger av Jack the Ripper-slaget". Disse leser hun som en spesifikk form for mannlig seksualdrap; drap som ikke bare er å forstå som drap, men et "konseptualiserende angrep på kvinnens og naturens uoppnåelige allmakt". Min innvending er at det ikke er noen som helt vet hva slags beveggrunner Belle Gunness hadde for å myrde og partere sine friere, og heller ikke Jack the Ripper for den saks skyld. Hva slags symbolske betydninger vi skal tillegge slike handlinger er i det hele tatt et spørsmål om verdensanskuelse og fortolkning.

Et annet moment som gjorde Paglia relevant er at hun på ingen måte står alene om å forfekte en deterministisk sammenheng mellom biologi, anatomi og overskridelse, enten 'overskridelsen' går i retning av vold og destruksjon eller

skaperkraft og genialitet. Men der Paglia gir kjønnsorganer en privilegert betydning, var 1800-tallets teoretiseringer mer opptatt av kroppens form, størrelse og symmetri, særlig hodeskallen. I dag er dette ikke lenger stuerent, og knapt noen hjerneforsker med respekt for sitt renommé vil finne på å argumentere for at eventuelle forskjeller i størrelsen på menn og kvinners hjerner har noe å si for deres intellektuelle kapasitet. Ikke desto mindre kan man lett få et slikt inntrykk gjennom medienes presentasjon av slike spørsmål (som i spørsmålet om genes betydning). Det samme gjelder for påstanden om at menn til forskjell fra kvinner er i besittelse av et slags iboende 'killer-instinkt', og at dette gjør dem bedre eslet som kunstnere eller ledere, en myte som stadig gjør seg gjeldende i den offentlige debatten. Ser vi slike forestillinger i lys av 1800-tallets 'variabilitetshypotese', som konstituerte kvinnen som det stabile og konserverende kjønn, og mannen som det variable (og derfor med det bredest mulige handlingsregister, fra forbrytelse til genialitet), står vi igjen med en nyttig påminnelse også innenfor dagens biologisering av den offentlige debatt.

Alias Belle Gunness – som sannhetsmaskin?

En annen innfallsvinkel som ble avgjørende var Michel Foucaults tilnærming til spørsmålet om sannhet, der sannhet ikke bare ganske enkelt lar seg finne eller oppdage, men er å betrakte som en form for makt-/vitenkonstellasjon som produseres i diskurs. I forestillingen kommer dette til uttrykk i måten jeg betrakter både scenerom og forestilling som en arena hvor ulike diskurser støter mot hverandre i spørsmålet om hva som kan sies å være sannheten om Belle Gunness, men også om den kvinnelige forbryter mer generelt.

Demonterer man forestillingen finner man en rekke komponenter som her kan sies å bidra til sannhetsproduksjoner satt i scene fra ulike diskurser, f.eks. 1800-tallets teorier om den forbryterske sjel mer generelt, og den kvinnelige forbryter spesielt, til en rekke ulike sannhetsmekanismer. Nærmere bestemt snakker jeg her om ulike *sannhetsvitner*, i betydningen vitner som forventes å snakke sannhet, som

rettsmedisineren, forskeren, reporteren, nabovitnet og singer-songwriteren; ulike *sannhetsmedier*, i betydningen medier som forventes å formidle sannhet, som fjernsynet, pressen, filmen, fotografiet og musikken; ulike *sannhetssjengere*, i betydningen sjengere som blir ansett for å ha et særlig potensial for å formidle sannhet, som talk-showet, reportasjen, kontaktannonsen, kjærlighetsbrevet og sangen; og endelig også ulike *sannhetsteknikker*, i betydningen teknikker som forventes å gi tilgang til sannhet, som avhøret, bekjennelsen, selvrefleksjonen og dybdeintervjuet.

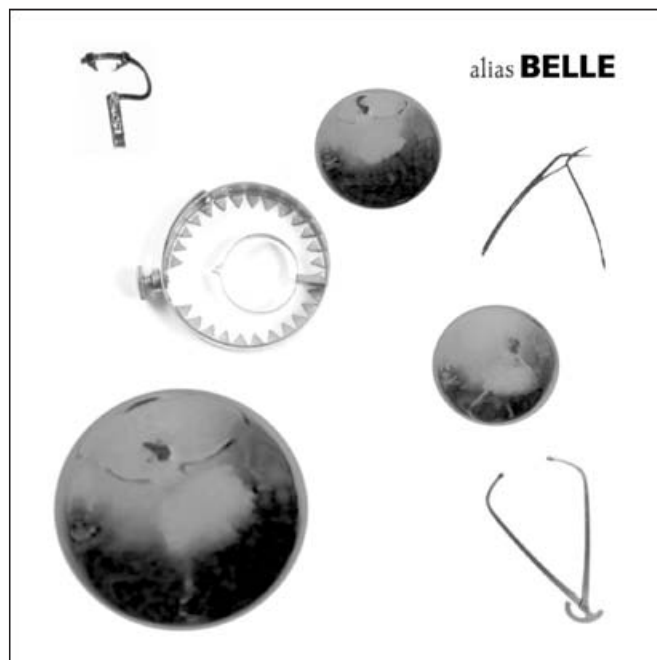
Samlet sett utgjør de ulike sannhetsmekanismene det jeg kaller for en sannhetsmaskin. Hva sannhetsmaskinen, som en metafor betraktet, er ment å illustrere, er Foucaults poeng om sannhet som noe som uopphørlig produseres og settes i spill, som et 'sannhetsspill', og der de sannheter som produseres aldri er enhetlige, gjennomgående eller gyldige en gang for alle, men provisoriske og motsetningsfylte.

I samme ånd blir også selve *rollefiguren* Belle Gunness en metafor for det samme kunnskapssynet. Gunness får fortelle 'sin egen historie', men hennes beretning er kjennetegnet av brudd og manglende konsistens. Man kan kort sagt aldri stole på at det hun forteller er sant. Samtidig er hennes kunnskap om seg selv både fragmentert og kontingent. Når hun i forestillingen gjenoppstår og blir 'dybdeintervjuet' i et talk-show, er det likevel ikke hennes egen forklaring vi får, men det register av forståelser som er gjort tilgjengelige for henne gjennom vår egen tids fortellinger om subjektivitet og kjønn.

Forbindelsen mellom kvinnelighet og vold

Endelig vil jeg peke på det potensial som ligger i å bruke fortellingen om Gunness til å peke på og løfte fram det som bryter, for om mulig å omdefinere tatt for gitte antakelser om forholdet mellom kjønn og vold. En av dem som har skrevet om dette potensial er Judith Halberstam. I artikkelen *Imagined Violence/Queer Violence: Representation, Rage, and Resistance* (1995: *Social text*, No 37), tar hun ikke til orde for vold som sådan, men at det finnes et politisk rom innenfor kunst, poesi, narrativer og film, hvor forholdet mellom vold, terror og fantasi kan bli rekonfigurert. Dette mener hun blant annet kvinner har mye å vinne på, ettersom de vanligvis portretteres som ofre for vold.

Kvinner med våpen på film har for eksempel den fordel at de kan intervensere i ellers hevdvunne oppfatninger om at vold ikke skal gjengjeldes med vold, skriver hun og trekker fram *Thelma og Louise* som et eksempel på det hun kaller forestilt vold (*imagined violence*). Forestilt vold kan for

FAKTA OM FORESTILLINGEN

Tittel: Alias Belle Gunness – en seriemorderske fra Selbu

Musikk og manus: Anne Lorentzen

Albumtittel: Alias Belle

Digital scenografi: Nina Bergstrøm og Malin Redvall

Beskrivelse: Multimedial konsertforestilling i 2 akter

Oppført: Grusomhetens Teater 29.10-01.11.2009

Hjemmeside: www.bellegunness.no/

eksempel også produsere en frykt for gjengjeldelse eller hevn, og i neste omgang få en potensiell overgriper til å tenke seg om to ganger før han begår et overgrep ('Han' ettersom Halberstam her referer til en hvit heteroseksuell mannlig overgriper).

I utgangspunktet kan det synes problematisk å koble en figur som Gunness til en slik diskusjon, da den synes å forutsette et kvinnelig subjekt med en 'rettferdig sak', som for eksempel en 'rettferdig hevn'. Men dette gjelder bare dersom en bøyer seg for kravet om at kvinnelige ikoner eller kvinnelige representasjoner skal være moralsk forsvarlige. Det er også på et representasjonsnivå at Gunnesfiguren har et potensial til å ryste ved tatt-for-gitte forestillinger om forholdet mellom kjønn og vold. I så måte skal det bli interessant å følge med i hva slags rolletekniske og regimessige grep som vil bli tatt i tiden som kommer, i takt med at fortellingen om Gunness finner veien inn i litteraturen, filmen, scenekunsten og musikken. Gunnessfigurens omdefinierende kraft vil ikke minst avhenge av hva slags former representasjonene av henne antar. ♦

Hva lærte vi av høstens mediedebatt om kjønnsforskning?

Bulletine har bedt Wencke Mühleisen og Harriet Bjerrum Nielsen reflektere over høstens kjønnsforskningsdebatt. Hvorfor blir debatten så sint? Hva sier det om vilkårene for å føre meningsfulle samtaler om kjønn i mediene i dag? Hva kan vi lære av forløpet?

Harriet: Jeg har blitt mer oppmerksom på hvordan mediene selv produserer de begivenheter de skriver om. Høstens debatt ble utløst av en liten håndfull menn – hvorav de færreste selv var forskere – og kritikken ble aldri konkret eller dokumentert. Likevel førte det til at selv en seriøs avis som Aftenposten noen uker etter oppsummerte at ”norsk kjønnsforskning har fått massiv kritikk”. Men det var jo ikke tilfellet. Det var ikke en kritikk som spredte seg, og den ble aldri formulert som noen konkret anklage for noe som helst. Likevel var det en het sak i mange aviser. Jeg synes også jeg ser en stigende tendens til at journalister er mer opptatt av å iscenesette seg selv og sin egen smarte vinkling på tingene enn å gi leserne holdbar og relevant informasjon. Dette er kanskje banale poenger, men å oppleve det på egen kropp har vært en påminnelse om noe som er lett å glemme når det handler om områder hvor man ikke selv har førstehåndskjennskap. Jeg har nok blitt en mye mer skeptisk avisleser etter denne høsten.

Wencke: Ja, mediene speiler ikke virkeligheten – de er svært produktive produsenter av virkelighetsforståelsene som fallbys, det har kjønnsforskningsmiljøene fått føle på nervene denne sommeren og høsten. Jeg har vært opptatt av konteksten – den kulturelle og politiske – for den såkalte kulturkampen og kjønnskrigen som, slik jeg ser det, henger tett sammen. Opptakten til høstens angrep på kjønnsforskningen finner vi i Fritt ords prisutdeling til filosof Nina Karin Monsen ”for sine gjennomreflekterte og uavhengige bidrag til en friere offentlig debatt” som det heter i styrets begrunnelse. Monsens kraftige kritikk av den nye kjønnsnøytrale ekteskapsloven ble støttet av verdikonservative stemmer som hevdet at hennes kritikk mot likestilling, feminisme, kjønnsforskning og såkalt kulturradikale standpunkt, var marginalisert i offentligheten av et bokstavelig talt øredøvende kulturradikalt hegemoni. (Denne problematikken skriver forøvrig stipendiat Unn Conradi Andersen ved STK om i sitt prosjekt *Når margin blir mainstream*). Dermed fikk vi opptakten til både kjønnskrigen og kulturkampen som har preget det offentlige ordskiftet. Den større politiske konteksten må ses i en klar høyredreining i hele Europa og der Danmark i en nordisk sammenheng er ’det store forbildet’. Det er nettopp ved å konstruere et

offentlighetshegemoni bestående av de kulturradikale (sosialister, feminister, multikulturalister, ateister, kjønns- og samfunnsforskere, postmodernister, poststrukturalister, relativister, nihilister, konseptkunstnere – og homoseksuelle ...) at en gir verdikonservative stemmer en effektiv ideologisk plattform.

Jeg vil antyde dette større politiske bakteppet ettersom jeg også ser biologidebatten i denne sammenheng. Enkelt sagt (og overtydelig i et historisk perspektiv) fungerer politisk retorikk som ønsker å begrunne sosiale ulikheter mellom grupper med biologi sementerende på eksisterende makt- og kjønnsforskjeller. Sosiale og samfunnsmessige problemer blir individualisert. Denne individualismen som passer markedskreftene som hånd i hanske, er godt blandet med forestillinger om at sosiale forskjeller mellom mennesker er medfødt eller selvforskyldt. Dette til tross for at de fleste oppegående biologer ville ha seg frabedt slike konklusjoner ut fra deres forskning.

Harriet: Debatten viser ganske mye om hvordan kjønn fungerer både empirisk og som analytisk ramme. Det er forbløffende hvor skråsikkert noen menn tør gå ut sett i forhold til deres eget kompetansenivå: en mannlig forsker som selv ikke har fått publisert en eneste internasjonal artikkel kan uttale seg nedlatende om kjønnsforskningens ufattelig lave nivå. I dette tilfelle et kjønnsforskningsmiljø hvor langt de fleste har en omfattende internasjonal merittliste. Og det ser ut til at han kan gjøre det uten særlig stor risiko: ingen påpeker dette paradokset. Det kan virke som om andre menn ikke riktig gidder forholde seg til det når kritikken bare gjelder kvinner. Hvis kvinner avslører hans inkompetanse vil det lett kunne bli oppfattet som en aggressiv og ’kastrende’ handling. Her virker altså kjønn som en bakenforliggende fortolkningsramme. Jeg tror denne tolkningsrammen gir menn ’lov’ til å kritisere begge kjønn – men at det tas mer på alvor når det er en ’real fight’ mellom menn. Når det gjelder kvinner får det oftere enten en hatefull eller en latterliggjørende tone, jf. for eksempel Håkon Gundersens skolebladshumor i Morgenbladets liksomreportasje fra senteret. Selv om han også harselerte med kriminologi og pedagogikk, var det slett ikke på samme blaserte og selvtilfredse måte som når det gjaldt kjønnsforskning (noen burde forresten

lage en kjønnsanalyse av Morgenbladets kjønnsmetaforikk og mannsfokus!). Kvinner kan kritisere andre kvinner – man da leses det som regel som 'catfight' og altså ikke noe å ta på alvor. Men kvinner som kritiserer menn fremkaller hat eller avsky. I hvert fall hvis kvinnene tilskrives en viss makt og posisjon i utgangspunktet. Så egentlig tror jeg debatten forteller oss ganske mye om hvordan kjønn og makt er kodet på et 'kulturelt dybdenivå'.

Wencke: Ja, det 'kulturelle dybdenivået' i denne debatten skriker etter analyser! Og det minner meg om et påfallende trekk ved ordskiftet: Angrepet mot kjønnsforskningen var rettet mot samfunnsviterne (og samfunnsvitenskapen) og forsvarerne av kjønnsforskningen plasserte seg (ja, ja - med noen unntak...) innen samfunnsforskningen – ære være dem. MEN debatten vil kunne få en annen interessant dreining om den ble satt i sammenheng med 'det kulturelle dybdenivået'. Det er klart behov for at også noen 'hardcore' humanioraforskere analyserer fram intrikate sammenhenger mellom historie, kultur, kjønn, makt og begjær – for blant annet å svare på ditt spørsmål om hva som er bakgrunnen for at noen menn så uelegant går av skaftet og mister både saklighet, kunnskap og profesjonell verdighet i denne kjønnskrigen – med en kulturell aksept å støtte seg til. Denne debatten virker som en lenge oppdemmet frustrasjon og aggresjon mot den tilsynelatende brede samfunnsmessige konsensus om 'likestillingsprosjektet'. Særlig interessant ville det være å synliggjøre sammenhenger mellom maskulin makt (og avmakt) og disses tette forbindelser til begjær og seksualitet – som et inntak til de voldsomme affektene og emosjonene som debatten har utløst.

Harriet: Men om dette er den måten talerrommet er kodet kulturelt på – hvordan kan man så finne en taleposisjon? Det finnes jo klart nok viktige ting å diskutere – for eksempel forholdet mellom kjønn som biologisk og historisk fenomen som ser ut til å interessere mange. Eller forholdet mellom forskning og en politisk endringsagenda. Men hvordan kan man i det hele tatt nå frem til de debatter når det er ulike tolkningsrammer ute og går for mannlige og kvinnelige debattanter? Det handler både om at kjønn som tema i seg selv provoserer og om tendensen til at kvinner tolkes som kjønn, mens menn tolkes som individer. Det gjør det vanskelig å få gjennomslag for argumenter (alt man sier kan forklares med kvinnekjønn) og å artikulere forskjell mellom kvinner.

Jeg tror den eneste veien frem er å bli mer offensiv og selv være med på å sette en dagsorden for hva som skal

diskuteres isteden for hele tiden å innta en defensiv posisjon. Jeg synes f.eks. Agnes Bolsø klarte å gjøre det da hun begynte å avkreve evolusjonsbiologene forklaring på deres metodebruk og teoretiske mellomregninger. Hvis sosiobiologene mener de sitter inne med en kunnskap som er viktig for å forstå kjønnsforskningens problemstillinger, så må de legge frem sin kunnskap på en slik måte at det går an å forholde seg innholdsmessig og metodisk til det. Det vil være mer interessant enn den tilbakevendende metadebatt om hvorvidt kjønnsforskere ikke vil akseptere biologien. Jo da, kom med det – men prøv ikke å kalle det biologiforskrekkelser bare fordi det stilles vitenskapskritiske spørsmål til denne kunnskapen slik det selvfølgelig må gjøres til all kunnskapspåstander.

Wencke: Ja, og så tenker jeg at det er viktig å fortsette den kritiske selvrefleksjonen. Jeg ser en opplagt felle som kjønnsforskerne kan ramle uti: I krig sluttet gjerne rekkene og kjønnsforskningens står i fare for å representere et samlet 'vi' – både faglig og ideologisk. I stedet er det påkalt å vise fram feltets tverrfaglighet, ulike og delvis motstridene teoretiske, metodologiske og andre perspektiver. Dette er særlig viktig ettersom kritikerne konstruerer en parodi om 'norsk kjønnsforskning' som en samlet faglig og ideologisk forskningsfront. Heftigheten i angrepene kan også føre til en slags 'mainstreaming' av kjønnsforskningen, i den forstand at man trår mer varsomt for ikke å provosere motstanderne. Dermed står man i fare for å styrke den polarisering som debatten har lagt opp til. Jeg tenker på en polarisering mellom 'den gode og fornuftige feminismen og kjønnsforskningen' og 'ekstremfeminismen' samt 'ekstreme posisjoner i kjønnsforskningen'. Det er ikke det samme som å si at vi ikke skal diskutere uenigheter blant kjønnsforskere i offentligheten. Men det har vært en tendens til å plassere poststrukturalistisk orienterte forskere og 'ekstremkonstruktivist' i den ekstremistiske og ufornuftige enden av skalaen som gode feminister og kjønnsforskere distanserer seg fra. Det er noe med retorikken.

Harriet: Jo, men det er en meget vanskelig balanseøvelse når man i kjønnsnavn gjøres til representant for retninger innen kjønnssteori man kanskje selv har kritisert. Da er det lett gjort å falle ned på en av sidene: Enten å forsvare all kjønnsforskning over én kam (og dermed gjøre alle like) eller å gi svarteper videre til 'andre' kjønnsforskere. I begge tilfeller har kritikerne fått for lett spill, så vi må nok øve oss mer på denne balansegangen. ♦

Prisvinner med oppgave om kvinner med fødselsskader

På STKs nyttårselskap ble Solbjørg Sjøveian tildelt prisen for fremragende bidrag til kjønnsforskningen ved UiO i 2009. Sjøveian fikk prisen for oppgaven *Gynecological Fistula in the DR Congo*, og oppgaven ble levert inn ved Seksjon for Internasjonal helse, Det medisinske fakultet. Sjøveian ble nominert av Johanne Sundby, som var sensor på oppgaven.

Foto: Nina M. Heilmann, STK

Solbjørg Sjøveian ble overrakt blomster og en sjekk da hun fikk prisen for sitt fremragende bidrag til kjønnsforskningen ved UiO. Prisen ble utdelt på STKs nyttårsmarkering 7. januar i år.

Av Anne Birgitte Rønning, styreleder, STK
a.b.rønning@ilos.uio.no

I nominasjonen heter det at oppgaven representerer en form for kjønnsforskning som "ikke har noen vanskelig teoretisk overbygning", og at kandidaten "ikke bruker store ord og flotte vendinger, men dokumenterer nitid og systematisk, med tabeller og plansjer". Det er en studie der 'kjønn' betyr biologi og anatomi, og der vitenskapelig dokumentasjon kan føre til viktige endringer i livsbetingelsene for dem det gjelder. Og det på et felt som vi nesten tar for gitt i Norge, men som i store deler av verden er noe man må kjempe for, nemlig kvinnehelse.

Opgaven er en kartlegging av omfang, helsetjenester og utfall rundt gynekologiske fistler (det vil si lekkasjer i underlivet etter traumatiske fødsler) hos kvinner i Kongo. Dette er et alvorlig, stigmatiserende og skjult kvinnehelseproblem. I nominasjonen berømmes hun for å ha dratt til det krise- og krigsherjede landet og systematisk samlet inn og laget oversikt over et stort pasientmateriale, på et sted og i en tid der mange andre ville kviet seg. Hun har greid å samle data om over 600 kvinner, og har på en korrekt kvantitativ nøktern måte beskrevet tilstand, årsak, konsekvensene, operasjonene og resultatet.

Før vi fikk vite hvem som var årets prisvinner, ga styreleder Anne Birgitte Rønning et sammendrag av nominasjonene til alle de ni nominerte kandidatene. Rønning fremhevet at alle oppgavene har fått toppkarakter i sine fag, og at det var en svært vanskelig oppgave for juryen å finne én blant kandidatene som er 'mer fremragende' enn de andre. Juryen er imponert over forskningskvaliteten i alle arbeidene – de kombinerer alle sammen kreativitet, originalitet, selvstendighet og kravene til vitenskapelighet. Ved tidligere anledninger har juryen blant annet vektlagt teoretisk nybrottsarbeid og etiske metodeoverveielser. I år valgte juryen å premiere viktig og vanskelig tilgjengelig empiri i kombinasjon med forskningens praktiske og politiske nytteverdi. Solveig Sjøveian ble dermed en verdig vinner av prisen.

I juryen satt styreleder og førsteamanuensis Anne Birgitte Rønning, førsteamanuensis Hilde Bondevik, STK og PhD i sosiologi Knut Oftung, LDO.

De nominerte i alfabetisk rekkefølge:

Eirik Bjørge:

A History of Sexuality in Europe: LGBT Rights and Dynamic Interpretation of the ECHR. Jus
eirik.bjorge@ccc.ox.ac.uk

Tone Bremnes:

Seksuelle overgrep fra kvinner. Institutt for kriminologi
tone.bremnes@gmail.com

Hedda Eik Grape:

Det svake ledd? Bekkenløsning i et kulturhistorisk perspektiv. Helsefag
hedda.grape@hf.hio.no

Trine Haagensen:

Et annet skjønn: Kritikk av kritikk av publiseringen av et bilde av Simone de Beauvoir. Media
godtran@hotmail.com

Kristin Hatledal:

Krigsheltinne eller Tyskarjente? Historia om Dagmar Lahlum. Historie
kristthat@student.hf.uio.no

Rasmus G. Kleppe:

Spidermankjole! en diakron sammenligning av kjønns betydning i barns relasjoner i to kvalitative barnehagestudier. Pedagogikk
rasmus.kleppe@gmail.com

Anders Martinsen:

Feministiske diskurser om den historiske Jesus. En kritisk lesning av Elisabeth Schussler Fiorenza. Teologi
andermar@student.teologi.uio.no

Solbjørg Sjøveian:

Gynecological Fistula in the DR Congo. Medisin
sjoveian@hotmail.com

Gunvor Aasbø:

Når deltid blir norm. Hjelpepleiernes forhandlinger om valg av arbeidstid. Deltid og merarbeid. Sosiologi
gunvora@student.sv.uio.no

FAKTA:

STKs pris for fremragende bidrag til kjønnsforskningen ved UiO deles ut som en anerkjennelse til mastergradsstudenter/profesjonsstudiestudenter for fremragende bidrag til kjønnsforskningen ved UiO.

Formålet med prisen er:

- å inspirere studenter som arbeider med kjønnsforskning til originalitet og kvalitet
- å gjøre kjønnsforskningen kjent for allmennheten
- å gjøre kjent for forskere og for allmennheten hvilke forskningsbidrag innenfor kjønnsforskning som hvert år kommer fra studentene

Alle som er blitt kjent med forskningsarbeider innenfor kjønnsforskning i egenskap av å være sensor eller veileder, kan nominere kandidater til prisen. Frist for å nominere i 2010 er 1. desember og gjelder arbeider som er ferdigstilt mellom 01.12.2009 og 01.12.2010. Se www.stk.uio.no

Nye gjesteforskere ved STK

Høsten 2009 fikk vi to nye gjesteforskere ved STK:

Greta Gober fra Department of Culture and Communication, Warsaw School of Social and Humanities i Warszawa og **Vera Tripodi** fra Universitetet i Roma, La Sapienza. Begge skal sitte ved senteret fram til sommeren 2010.

Greta er PhD og arbeider med med sin avhandling *Research on gender identity through focus on media consumption. Analytical comparison between Norway (Oslo) and Poland (Warsaw)*. Målet med prosjektet er å finne hvordan samfunnets endrede forventninger og praksiser i forhold til kjønn har påvirket det psykologiske kjønn til unge voksne i Norge og Polen.

Vera er postdoktor og arbeider med forskning på *Gender Categories and Social Kinds*. Prosjektet har som mål å klargjøre, utvikle og forsvare kjønns kategorier som en sosial eller naturgitt konstruksjon. Det metafysiske spørsmålet er om våre kjønnsklassifikasjoner er essensielle, med naturgitte fellestrekk, eller om det handler om en sosial konstruksjon, med et sosialt fellesskap. Det er stor filosofisk uenighet om dette.

forts neste side

Kalender for våren 2010

FEBRUAR

- 9. Nye kjønn – andre krav I: Norskhet i skolen
- 18. Kanon workshop: Den europeiske salongkulturen i nytt lys?
- 22. Metaforer i kryssild

MARS

- 3. Feministisk filosofisk forum:
Thinking Gender Categories as Tropes
- 5. Panel discussion: Post-colonial criticism of gender equality in the Nordic Countries: pros and cons
- 8. 8. mars arrangement: Verdensmester i likestilling – hva nå?
- 9. Nye kjønn – andre krav II:
"Det er alltid utlendingene som gjør det bra"
- 9. Kjønnskamp! Protestrepertoar siden 1970
- 18. FEMM I: Diskriminering på tvers
- 23. Nye kjønn – andre krav III:
Reflexivity, Standpoints, and Understanding 'Whiteness'

APRIL

- 13. Nye kjønn – andre krav IV:
Etnisitet og (u)mulige subjektposisjoner for unge jenter
- 16. Disputasseminar: Skilte fedre
- 22. FEMM II: Moderat kvotering av innvandrere i statlige virksomheter – virker det?

MAI

- 11. FEMM III: Religiøst medborgerskap. Kvinner i kristne og muslimske grupper
- 11. Nye kjønn – andre krav V:
Utdanningsambisjoner – muligheter og barrierer
- 19. International research symposium: Gender in time
- 27. Nordisk forskersymposium: Seksualitet – kulturelle og politiske utfordringer

JUNI

- 18. International Colloquium: Scholarship and movement

Nye gjesteforskere på STK

forts. fra forrige side

Våren 2010 vil også PhD **Stina Hansteen Solhøy** og forsker **Marianne Bjelland Kartzow** fra henholdsvis Institutt for statvitenskap og Teologisk fakultet her ved UiO, ha et forskningssemester ved STK.

Stina vil arbeide med avhandlingen sin *Religion, kjønn og den sosialdemokratiske staten*. Hvordan forholder den sosialdemokratiske staten seg til spenningsforholdet mellom religionspolitikk og likestillingspolitikk? Har trossamfunnenes frihetsrom skrumpet som følge av økte likestillingspolitiske ambisjoner, eller er det tvert om, at religionspolitikken er helt fri for likestillingspolitiske hensyn? Og hva kan eventuelt forklare det mønsteret som kommer?

Marianne arbeider med prosjektet *Jesus in Cultural Complexity: An Intersectional Approach to early Christian Memory*, finansiert av Norges forskningsråd. Hovedmålet for prosjektet er å prøve å konstruere et nytt paradigme over historiske Jesus-studier som fokuserer på forholdet mellom Jesus og konstruksjonen av identitet i ulike kontekster av kulturell kompleksitet.

Siste tilskudd på gjesteforskerlisten våren 2010 er PhD **Signe Marie Endresen** fra Stocholms universitet. Hun skriver en avhandling med arbeidstitelen "*S/he and Munch. A close-up on Det grønne værelset (1907)*". Prosjektet er en nærlesning av Edvard Munchs serie *Det grønne værelset (1907)* som består av syv pluss tre malerier. I og med at rammene/billedrommet rundt figurene er tilnærmet like i alle motivene, er det kun figurene (og rekvisitter) som endres. Som på en teaterscene eller stillbilde fra en film blir rommet med de grønne veggene en lokalitet der vi kan studere forhandlinger, endringer og iscenesettelser av kjønnsrelasjoner i Munchs billedverden.

Vi ønsker alle våre gjester et produktivt og hyggelig opphold på STK!